

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสาเหตุพระระดับที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แบ่งการนำเสนอเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปที่สัมพันธ์กับการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 2 กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ตอนที่ 3 หลักการและแนวคิดประสิทธิผลของ โรงเรียน

ตอนที่ 4 กล่าวถึงเทคนิควิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพหุระดับเชิงสาเหตุ

ตอนที่ 5 กล่าวถึงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปที่สัมพันธ์กับการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สภาพโครงสร้างทางสังคมของจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยทั่วไป อันประกอบ 4 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และอีก 5 อำเภอในจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอนาทวี เทพา จะนะ สะบ้าย้อย และสะเดามีลักษณะแตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย นั่นคือประชาชนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 80 เป็นนับถือศาสนาอิสลาม (สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12, 2552) ไม่ชอบใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร แต่มักจะใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน คนส่วนหนึ่งพูดภาษาไทยไม่ได้เลย มีแต่มุสลิมในจังหวัดสตูล และสงขลาเท่านั้นที่พูดภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่ว ทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของผู้คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้แตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ

ด้วยสภาพโครงสร้างทางสังคมที่เป็นชุมชนมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความผูกพันกับศาสนาตั้งแต่เดิมและมีเคยเสื่อมคลาย เนื่องจากการบัญญัติไว้ในหลักคำสอนของศาสนาที่ถือว่าเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่ตนไม่รู้ และเผยแพร่คำสอนหรือความรู้นั้นไปสู่ผู้อื่นด้วย (จริญ มะลูติม, กิตีมา อมรทัต และ พรพิมล ศรีโชติ, 2539, หน้า 95) ดังที่ท่านศาสนทูตنبีมุฮัมมัด (ซ.ล.) กล่าวว่า “การศึกษาหาความรู้เป็นหน้าที่ ที่จำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน”

ดังนั้นการศึกษาของมุสลิม จึงมีอยู่ตลอดช่วงอายุของการมีชีวิตอยู่ ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้มีความรู้ในทางศาสนา เช่น โดะครู (คือครูผู้สอนในปอเนาะ) และอิมาม (คือผู้นำทางละหมาดในมัสยิด) ที่จะต้องให้การศึกษาแก่ผู้อื่น นอกจากนี้อิสลามยังได้กำหนดหน้าที่

ที่ต้องปฏิบัติของบิดามารดาที่มีต่อบุตรในการให้การศึกษาอบรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาทางศาสนา ศาสนาอิสลามจึงมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2540)

หลังจากมีการปฏิรูปการศึกษา ให้มีการจัดการศึกษาตามแนวทางการกระจายอำนาจที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 81 กำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ และในมาตรา 43 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเท่าเทียมกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 ซึ่งมีผลทำให้การบริหารจัดการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากไม่ว่าในด้านรูปแบบการจัดการศึกษา โครงสร้างการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน การประกันคุณภาพการศึกษา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในทุกพื้นที่ของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าว ทำให้มีการยุบสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2 เปลี่ยนไปเป็นสำนักตรวจราชการเขตการศึกษาที่ 7 ครอบคลุมจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ตอนล่างทั้งหมดได้แก่ พัทลุง ตรัง สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ส่วนในจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่ละจังหวัดก็จะมีการแบ่งเขตพื้นที่การศึกษา สำหรับโรงเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่เป็นโรงเรียนของรัฐ และได้จัดตั้งสำนักงานการศึกษาเอกชนประจำจังหวัด สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช 2550

อย่างไรก็ตาม แม้มีการปฏิรูปการศึกษา ทำให้มีการจัดการศึกษาภาคบังคับของรัฐบาลได้กระจายอย่างทั่วถึงแล้วก็ตาม แต่การเรียนการสอนในลักษณะของปอเนาะยังคงได้รับความนิยมอยู่ตลอดมา เพียงแต่รูปแบบอาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ที่เป็นเช่นนี้เพราะอิทธิพลของศาสนา และความเป็นเอกลักษณ์ของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ยังคงเหนียวแน่นและมั่นคง สิ่งนี้ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา

ดังที่ จรัญ มะลูลีม, กิตติมา อมรทัต และ พรพิมล ตรีโชติ (2539, หน้า 95) อธิบายว่าการเรียนศาสนาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อชาวมุสลิม หลักการอิสลามต้องการให้มุสลิมทุกคนรู้หลักการเบื้องต้นหรือที่มาของศาสนาเป็นอย่างดี (ฟัรฎูฮ์ยัณ) ฉะนั้นนอกจากเด็ก ๆ ชาวมุสลิมต้องเรียนตามหลักสูตรภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วก็ต้องเรียนศาสนา และการอ่านพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานควบคู่ไปด้วย โดยเรียนตามบ้านซึ่งผู้ปกครองจัดหาครูมาสอน หรือไปเรียนในโรงเรียนตามมัสยิดต่าง ๆ ในภาคพิเศษของโรงเรียนธรรมดา เมื่อเรียนจบการศึกษา

ภาคบังคับแล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองมักส่งบุตรหลานไปเข้าเรียนต่อในโรงเรียนสอนศาสนา (ปอเนาะ) หรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนเด็กมุสลิมจากจังหวัดอื่น ๆ ก็มาเรียนด้วยเช่นกัน โดยพักอยู่ในจังหวัดที่โรงเรียนปอเนาะตั้งอยู่ เพราะพ่อแม่มุสลิมมีความเชื่อว่า การที่นักเรียนได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาศาสนาควบคู่วิชาสามัญในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา เมื่อนักเรียนเหล่านั้นจบการศึกษา ก็จะมีความรู้วิชาสามัญควบคู่วิชาศาสนาพร้อม ๆ กัน นักเรียนเหล่านั้นสามารถทำงานหาเลี้ยงชีพอย่างสุจริต ได้เป็นคนทันสมัยทันโลกทันคนไม่ล้าหลัง สามารถบูรณาการวิชาศาสนากับเหตุการณ์ในชีวิตจริงได้อย่างสมดุล (ซิดดิก อาลี, 2554, หน้า 174)

จากความต้องการจำเป็นอย่างยิ่งดังกล่าวทำให้อัตราส่วนนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอัตราส่วนมากกว่าโรงเรียนของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 70: 30 (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2552, หน้า 158) การจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา สอดคล้องกับสภาพสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่วางไว้ ทั้งนี้เพื่อส่งผลต่อการพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพต่อไป

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ โดยแบ่งนำเสนอออกเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) การศึกษาในศาสนาอิสลาม 2) ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

การศึกษาในศาสนาอิสลาม

1. ความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม

การศึกษาเป็นเครื่องมือทางสังคมที่สำคัญยิ่งในการที่จะทำให้สมาชิกของสังคมได้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจกัน ตลอดจนสังคมที่ตนอาศัยอยู่ พร้อมกันนั้นยังเป็นเครื่องมือที่จะหล่อหลอมจิตใจ ความรู้สึกของคนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ให้มีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้จะแตกต่างกันในด้านศาสนา ประเพณี ภาษาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมที่มีปัญหาความไม่เข้าใจทั้งในเป้าหมายและวิถีทางในการดำเนินชีวิตในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะและมีสภาพที่แตกต่างไปจากภูมิภาคอื่นของประเทศทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และด้านความมั่นคง

การศึกษาอิสลามจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก ถือว่ามีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติ เป็นการศึกษาที่ไม่แยกจากชีวิต แต่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล (วิสูตร เถาะวิถี, 2544, หน้า 19) ดังโองการจากเอกองคัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ที่ทรงตรัสว่า (17: 36) “และเจ้าอย่าดำรงอยู่บนสิ่ง

ที่ท่านไม่รู้ แท้จริง乎 และตา และหัวใจ ทุกสิ่งเหล่านั้นจะถูกสอบสวน” (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2551, หน้า 53) และดังคำกล่าวอัลฮาดิษที่ว่า “การศึกษาเป็นสิ่งที่บังคับทั้งชายและหญิง” รายงานโดยอะหมัดและอิบนุมาญะฮฺ รวมถึงคำกล่าวอัลฮาดิษที่ว่า “ท่านทั้งหลาย จงรีบแสวงหาความรู้เถิด เพราะหะดีษอันได้จากผู้ถือสังคมนั้น ย่อมประเสริฐกว่าโลกนี้ และสิ่งที่ยูบนโลกนี้ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นทองและเงินก็ตาม” รายงานโดย อิรรอบิอะฮฺ จาก ยาบีร บิน อับดิลละฮฺ

อิสลามได้ตระหนักถึงความสำคัญขององค์ความรู้และไม่คำนึงว่าความรู้นั้นจะเป็นความรู้ทางโลกหรือทางธรรม และไม่คำนึงว่าความรู้นั้นจะมาจากผู้ใดเพราะความรู้ในอิสลามนั้นเป็นความรู้ที่บูรณาการ ดังที่นักปรัชญามุสลิมท่านหนึ่งได้กล่าวว่าความรู้ในอิสลามจะครอบคลุมความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลก โดยไม่คำนึงว่าความรู้นั้นจะได้มาจากประสบการณ์ สัญชาตญาณ หรือเหตุผล แต่ต้องมีเงื่อนไขว่า ความรู้ทั้งหมดนั้นจะต้อง ไม่ขัดแย้งกับวะฮีย์ (วิวรณ์) ที่เอกองค์อัลลอฮฺ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทรงประทานมา จริง ๆ แล้วอิสลามถือว่าความรู้ที่ไม่ขัดแย้งกับวะฮีย์ ความรู้ นั้นย่อมถือว่าเป็นความรู้ของอิสลาม (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2551, หน้า 52; นูรีซัน คอเตาะ, 2551, หน้า 17)

อิสลามเป็นศาสนาที่ต่อต้านความไม่รู้หรืออวิชชา ไม่มีบทบัญญัติคำสอนและความเชื่อใด ๆ ในอิสลามที่ปราศจากฐานแห่งความรู้ การศึกษาในอิสลามจึงเป็นการศึกษาที่พยายามสร้างจิตสำนึกของความเป็นคนศรัทธาต่อเอกองค์อัลลอฮฺ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ผู้ทรงสร้างสรรพสิ่ง ปรัชญาอิสลามการศึกษาอิสลาม จึงพยายามที่จะให้นุชนัยความศรัทธาในปรัชญาชีวิตโดยอาศัยสติปัญญาและสัญชาตญาณของมนุษย์เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งปรัชญาการศึกษาอิสลามเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอนให้นุชนัยรู้จักตนเอง ก่อนที่จะทำความรู้จักสิ่งรอบข้าง (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ และคณะ, 2551, หน้า 9)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว อิสลามจึงเน้นถึงการแสวงหาความรู้จากผู้รู้ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นใครก็ตามดังโองการที่ความว่า “ดังนั้นเจ้าจงสอบถามผู้ที่มีความรู้เถิด หากเห็นว่าพวกเขารู้ (16: 43)” (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2551, หน้า 52)

จากความสำคัญข้างต้นสรุปได้ว่า การศึกษาในอิสลามนี้มีจำกัดให้ศึกษาเฉพาะเรื่องของอิสลามหากแต่ให้ความสำคัญกับวิชาการทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป อิสลามได้กำชับให้มุสลิมศึกษาหาความรู้เฉพาะสิ่งที่จำเป็นประโยชน์เท่านั้น การจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่แล้วมีการเน้นหนักในบทบัญญัติของศาสนาอิสลามตั้งแต่แรกเริ่มศาสนาอิสลามได้ส่งเสริมพัฒนาการสอนทางศาสนา ทางการศึกษาและความรู้อื่น ๆ เป็นองค์ประกอบเพื่อการดำรงชีวิตตามคำสั่งสอนของพระเจ้า จากการที่ได้ประพฤติปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา โดยการอ่านหรือการละหมาด ที่เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการแสวงหาพระเจ้าและเอกองค์อัลลอฮฺ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) จะทรงยกย่องผู้ที่ศรัทธาและผู้ที่ศึกษาหาความรู้

2. เป้าหมายและขอบข่ายการศึกษา

เป้าหมายและขอบข่ายการศึกษาเป็นความคาดหวังในเรื่องศาสนกิจเสียส่วนใหญ่ ไม่มีวัตถุประสงค์อื่นที่แอบแฝงเลยเพียงต้องการให้ลูกมีจริยธรรม คุณธรรม ในการดำรงชีวิต และมีที่ทำให้ผู้ปกครองสมหวังและภาคภูมิใจบ้าง ในการที่ลูกหลานมาเรียนศาสนาแล้วได้กลับไปเป็นอิหม่าม เป็นผู้รู้ของชุมชนหรือของหมู่บ้าน สิ่งนี้คือสิ่งที่นักเรียนศาสนาสามารถให้กับสังคมได้ นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษาอิสลามมิใช่มีเป้าหมายเพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพอย่างเดียว แต่มีเป้าหมาย เพื่อให้มีคุณธรรม มีจริยมารยาท มีการขัดเกลาจิตใจ เพื่อพัฒนาสุขภาพ สติปัญญา ความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์ วิสุทธิ บินล้าเตะ (2548, หน้า 45) กล่าวว่า เป้าหมายสูงสุดทางการศึกษาในศาสนาอิสลาม คือ การปฏิบัติธรรมโดยอาศัยความรู้เป็นพื้นฐาน อิสลามต้องการบุคคลประเภทเดียวกันเท่านั้น คือ คนที่มีความรู้แล้วปฏิบัติให้เป็นตามความรู้ นั่น ดังนั้น เส้นทางสู่พระผู้เป็นเจ้าตามทฤษฎีการศึกษาของอิสลาม คือ ความรู้ (Knowledge, อิหมัน) การศรัทธา (Faith, อิหม่าน) การปฏิบัติ (Practice, อะมัล) ประเสริฐ (มุฮัมมัด ฟาดิล) วันเอเลาะ (2546ก) ได้กล่าวว่า ขอบข่ายของการศึกษาศาสนาอิสลามนั้นไม่ได้สอนแบบแยกส่วนระหว่างทางธรรมและทางโลก หรือระหว่างศาสนาและอาณาจักร แล้วมีคนส่วนหนึ่งเข้าไปรับผิดชอบเฉพาะในส่วนของตน แต่เป็นการสอนแบบองค์รวมทั้งหมดของกิจกรรมชีวิต การจะแยกก็แยกในด้านบทบาทของภารกิจ แต่ไม่ได้แยกความรับผิดชอบ ซึ่งปัจจัยที่จะนำมาใช้ในการแยกบทบาทก็คือความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นอย่างเด่นชัด ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญด้านการทหารก็จะนำหน้าที่การป้องกันประเทศ ผู้ที่เชี่ยวชาญด้านการเมืองก็ทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองให้เกิดความสงบสุขและสันติภาพ (วินัย สะมะฮุน, 2547, หน้า 76) ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านศาสนทูตنبี มุฮัมมัด (ซ.ล) ได้ทรงวางขอบข่ายการศึกษาอย่างเป็นระบบ คือ

1. การเรียน “ฟิรดูอิน” หมายถึง วิชาความรู้ซึ่งถือเป็นภารกิจส่วนบุคคล มุสลิมทุกคนต้องเรียนรู้วิชาการศาสนาเบื้องต้น รู้และเข้าใจในหลักการศรัทธา (รูกอนอิหม่าน) หลักการปฏิบัติ (รูกอนอิสลาม) ตลอดจนจริยธรรมอิสลาม (อัลเอียะซาน) เพื่อที่ว่าเขาจะจะได้มีความสามารถในการปฏิบัติตนให้เป็นมุสลิมที่ดี

2. การเรียน “ฟิรดูกิฟายะฮ์” หมายถึง วิชาความรู้ซึ่งถือเป็นภารกิจของมหาชน ซึ่งในสังคมหนึ่ง ๆ จำเป็นต้องมีผู้เรียนรู้วิชานั้น ๆ โดยมีวิชาที่ขัดต่อหลักการอิสลาม ในสังคมหนึ่งต้องมีผู้รู้ด้านคณิตศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ แพทย์ เป็นต้น เพื่อเราจะได้นำความรู้ที่ศึกษานั้นไปประกอบอาชีพ เพื่อให้ตนเองดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข ตลอดจนเพื่อนำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนา สร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น (ประเสริฐ (มุฮัมมัด ฟาดิล) วันเอเลาะ, 2546ข)

สรุปว่าเป้าหมายการศึกษาอิสลามของมุสลิมนั้นเป็นเป้าหมายตามความเชื่อความศรัทธาในหลักการของศาสนาเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและมีความศรัทธายึดมั่นในเอกภาพแห่งเอกองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) สามารถปฏิบัติตนเป็นมุอ์มิน และมีคุณธรรมสูงส่งเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชีวิต ทั้งต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม เป็นการศึกษาที่ต้องรับใช้ชุมชนหรืออีกนัยหนึ่ง การศึกษาในอิสลามให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนให้มีความซาบซึ้งในวิถีชีวิต (Way of Life) ตามหลักการศาสนาให้เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความเชี่ยวชาญ และเพิ่มขีดความสามารถในการสรรหาองค์ความรู้หรือศาสตร์ว่าด้วยทักษะชีวิต (Skill of Life) ที่สามารถใช้ชีวิตบนโลกนี้อย่างมีคุณค่า มีความสุข และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมโดยแท้จริง (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ และคณะ, 2551, หน้า 9)

ดังนั้นเกณฑ์การชี้วัดความสำเร็จในการศึกษาตามทัศนะของอิสลามนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาและนำมาปฏิบัติในชีวิตได้มากน้อยเพียงใด สอดคล้องและเจตนารมณ์ของศาสนาหรือไม่ จึงเป็นภารกิจอันยิ่งใหญ่ ของมุสลิมในทุกยุคทุกสมัยที่จะต้องศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนของอิสลามอย่างถูกต้อง

ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนเอกชนตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นโรงเรียนในระบบ ที่มีการจัดการศึกษาโดยกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา ที่แน่นอน (พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2550, 2551) ในอดีตโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นที่รู้จักกันดีในนามว่า “ปอเนาะ” ซึ่งจัดตั้งอยู่กระจัดกระจายในพื้นที่ของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่นอกจากจะทำการสอนวิชาศาสนาแล้ว ยังได้สอดแทรกการสอนวิชาสามัญ และวิชาชีพในระดับและประเภทต่าง ๆ ไว้ในหลักสูตรด้วย

ซิดดิก อาลี (2554) ได้ศึกษาวิวัฒนาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามพบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีชื่อเดิมเรียกว่า โรงเรียนปอเนาะ มีวิวัฒนาการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึงปัจจุบัน เป็นสถาบันการศึกษาที่เก่าแก่และมีบทบาททั้งทางศาสนาและทางการศึกษา การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนปอเนาะระยะแรกนั้น มีดำเนินงานอย่างอิสระ ขาดการควบคุมของรัฐ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อสืบทอดคำสอนของศาสนาเป็นหลัก อบรมสั่งสอนและขัดเกลาจิตใจบุตรหลานของมุสลิมให้เป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้อง

การเปลี่ยนแปลงสำคัญของปอเนาะที่นำไปสู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน เริ่มในปี พ.ศ. 2504 โดยรัฐบาลให้ปอเนาะจดทะเบียนต่อราชการ และช่วงปี พ.ศ. 2508

ถึง พ.ศ. 2511 ถูกแปรสภาพให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 ถูกรัฐบาลเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ ให้โรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 และออกระเบียบการให้เงินอุดหนุนแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่สอนวิชาสามัญควบคู่วิชาศาสนาอิสลาม การจัดการเรียนการสอนวิชาอิสลาม ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง หลักสูตรวิชาการอิสลาม ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีดังนี้

1. หลักสูตรกิตาบ ใช้ในการเรียนการสอนเป็นหลัก ซึ่งเป็นการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม
2. หลักสูตรปอเนาะ พ.ศ. 2504 ได้กำหนดหลักสูตรวิชาการศาสนาอิสลามออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนต้นเวลาเรียน 4 ปี ตอนกลางเวลาเรียน 3 ปี และตอนปลายเวลาเรียน 2 ปี
3. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2535 หรือเรียกตามหลักวิชาการว่า หลักสูตรบูรณาการ ซึ่งได้รวบรวมหลักสูตรวิชาสามัญและหลักสูตรอิสลามศึกษาเข้าไว้ในหลักสูตรเล่มเดียวกัน ไม่ได้แยกเป็นหลักสูตรสามัญและหลักสูตรอิสลามศึกษาต่อไป แต่มีเพียง 2 ระดับเท่านั้น คือ ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิตติคาลัยะฮ์) และระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดะวัสสิฎะฮ์)
4. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2540 เป็นการจัดทำหลักสูตรอิสลามขึ้นมาใหม่ ใน 2 ระดับ คือตอนต้น (อิตติคาลัยะฮ์) และระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดะวัสสิฎะฮ์) ส่วนตอนปลาย (ฆานะวียะฮ์) ได้นำมาใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523
5. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2546 ทำให้นักเรียนได้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา พร้อม ๆ กับหลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษาชั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และยังสามารถเรียนจบพร้อม ๆ กันด้วย ทั้ง 2 หลักสูตร
6. หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่ปรับให้มีความเหมาะสมและชัดเจนมากขึ้น ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ

การพัฒนาการใช้หลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ถือว่าเป็นการพัฒนาตัวเองของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยรัฐจะเป็นฝ่ายสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้

ในปัจจุบันหน่วยงานที่รับผิดชอบการปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สังกัดปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นฝ่ายอำนวยการ มีศึกษาธิการอำเภอ ศึกษาธิการจังหวัดเป็นหน่วยปฏิบัติ แต่การดำเนินงานที่ผ่านมายังมีปัญหาอุปสรรคหลายประการที่ทำให้การดำเนินงานการปรับปรุงโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามไม่เป็นไปโดยรวดเร็ว มีปัญหาทั้งในด้านงบประมาณ

ปัญหาเกี่ยวกับ ตัวบุคคล ซึ่ง ได้แก่ โตะครู เจ้าหน้าที่เทศการศึกษาศึกษาและครูสอนวิชาสามัญ ปัญหาเกี่ยวกับอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ แบบเรียน และหนังสืออ่านประกอบต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน ซึ่งล้วนทำให้คุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียน ประเภทนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2543) รัฐจึงจำเป็นต้องให้การสนับสนุนทั้งในด้านกำลังเงิน คน วัสดุอุปกรณ์ ในขณะเดียวกันนี้ ก็ส่งเสริมให้องค์กรเอกชนหรือมูลนิธิเข้าช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอีกทางหนึ่ง เพื่อแบ่งเบาภาระของทางราชการ

สำหรับการให้การอุดหนุนจากรัฐบาลแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยมาตรการช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนเอกชนเป็นเงินอุดหนุนรายบุคคล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2554 เพื่อให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดสามารถสรุปได้ดังนี้

นักเรียนในโรงเรียนเอกชนการกุศลและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามของมัธยมหรือมูลนิธิ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้รับการอุดหนุนแบ่งเป็นค่าใช้ใช้พื้นฐาน 3,500 บาท เงินอุดหนุนสมทบเงินเดือนครู 5,247 บาท เงินอุดหนุนสมทบเงินเดือนครูเพิ่ม 5% เป็นเงิน 262 บาท เงินอุดหนุนสมทบ 3,900 บาท รวมอัตราเงินอุดหนุน 12,908.50 บาท ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแบ่งเป็นค่าใช้ใช้พื้นฐาน 3,800 บาท เงินอุดหนุนสมทบเงินเดือนครู 5,247 บาท เงินอุดหนุนสมทบเงินเดือนครูเพิ่ม 5% เป็นเงิน 262.50 บาท เงินอุดหนุนสมทบ 3,900 บาท รวมอัตราเงินอุดหนุน 13,209.50 บาท แต่สำหรับ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เป็นนิติบุคคลนักเรียนจะได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐเพียงร้อยละ 70 เท่านั้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554) ในส่วนของหลักสูตรที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบันทั้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ

1. หลักสูตรวิชาสามัญคือหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยแบ่งเป็นระดับประถมศึกษา ใช้เวลาเรียน 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียน 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียน 3 ปี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 21 – 22)

2. หลักสูตรอิสลามศึกษา คือ หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2546 โดยแบ่งเป็นระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียน 6 ปี ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง ใช้เวลาเรียน 3 ปี และระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียน 3 ปี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 5 – 6)

จึงกล่าวได้ว่า ผลผลิตของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจะมีเอกลักษณ์ที่ต่างจากทั่ว ๆ ไปในด้านต่าง ๆ เช่น สร้างอัตลักษณ์ของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีความสัมพันธ์กับหลักคำสอนของศาสนา

พวกเขาจะมีความเชื่อและวัฒนธรรมที่ต่างจากบุคคลทั่วไปในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผลผลิตของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาจะเป็นผู้รักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่วางอยู่บนพื้นฐานของหลักความเชื่อของศาสนา นอกจากนี้ ผู้เรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม บางคนจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นที่พึ่งทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องศาสนา เช่น ในงานแต่งงาน งานทำบุญ เป็นต้น อีกทั้งมีบทบาทสำคัญในการธำรงภาษาไว้ ซึ่งภาษามลายู เป็นภาษาที่ใช้กันมาอย่างกว้างขวางในภูมิภาคแห่งนี้ ผู้เรียนจะมีความสามารถในการใช้อักษรญาวี ซึ่งเป็นอักษรที่มีฐานมาจากอักษรอาหรับ ซึ่งบรรดานักวิชาการมุสลิมถือว่าเป็นสื่อในการทำความเข้าใจอิสลาม รวมถึงมีความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลก จะเป็นผู้รักสันโดษ จะใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย การใช้ชีวิตจะเน้นหนักในเรื่องศาสนา แต่ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาไม่มีความรู้เกี่ยวกับทางโลก เพราะวิชาการศาสนาอิสลามครอบคลุมวิชาการทั้งทางโลกและทางธรรม หากแต่ผลผลิตส่วนใหญ่จะเป็นนักวิชาการท้องถิ่น หรือครูสอนศาสนาที่สอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา และศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น นอกจากนี้ จะประกอบอาชีพเกษตรกร, ค้าขาย และมีบทบาทสำคัญในการชี้นำทางสังคมในการเลือกนักการเมืองท้องถิ่น และระดับประเทศ และผลผลิตบางคนได้รับคัดเลือกเป็นนักการเมืองระดับท้องถิ่น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้ปกครองจำนวนมากจึงนิยมนำบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในสถาบันแห่งนี้จากอดีต จนถึงปัจจุบัน

ตอนที่ 3 หลักการและแนวคิดประสิทธิผลของโรงเรียน

ประสิทธิผลของโรงเรียน เป็นสิ่งที่บ่งบอกความสำเร็จของโรงเรียน ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับประสิทธิผลของโรงเรียน โดยนำเสนอดังนี้

ความหมายของประสิทธิผลของโรงเรียน

นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาและนิยามประสิทธิผลของโรงเรียน (Effectiveness) ไว้ต่าง ๆ กัน ขึ้นกับมุมมองของนักวิชาการในแต่ละสาขา โดยส่วนใหญ่จะมองประสิทธิผลในแนวทางที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของงานเป็นสำคัญ ดังนี้

Hoy and Miskel (1991, p. 373) กล่าวว่า ประสิทธิภาพโรงเรียน หมายถึง การที่ผู้นำทางการศึกษาสามารถบริหารจัดการโรงเรียนโดยอาศัยหลัก 4 ประการ คือ การปรับตัว (Adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Achievement) การบูรณาการ (Integration) และการคงสภาพความสมบูรณ์ของระบบค่านิยมจนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

Hall (1991, p. 249) กล่าวว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน เป็นความสามารถขององค์กรในการแสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ได้ทรัพยากรที่หาได้ยากและมีคุณค่า ซึ่งจะนำไปใช้สนับสนุนการดำเนินการของโรงเรียน

Getzel, Lipam and Campbell (1968, p. 129) กล่าวว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนวัดได้จาก พฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เดิมว่า มีความสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด

Bossert (1988, p. 341) กล่าวว่า เราอาจกำหนดตัวชี้วัดตัวใดตัวหนึ่งก็ได้ในการวัด ประสิทธิภาพของโรงเรียน โดยขึ้นกับการกำหนดลักษณะองค์กรของโรงเรียนว่ามีลักษณะอย่างไร

รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร (2536, หน้า 163) ให้นิยามประสิทธิภาพของโรงเรียน หมายถึง ความสามารถในการบรรลุวัตถุประสงค์โรงเรียน และประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สุรัชย์ ช่วยเกิด (2547, หน้า 17) ได้ให้ความหมายของประสิทธิภาพโรงเรียน หมายถึง ความสามารถของโรงเรียนในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของโรงเรียน ที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ (outcome) ของการปฏิบัติงานในโรงเรียนโดยพิจารณาจาก ผลสัมฤทธิ์ ของนักเรียน ความพึงพอใจการทำงานของครู และการรับรู้ประสิทธิผลโรงเรียนโดยรวม ที่เป็น ความสามารถในการผลิต ทั้งปริมาณและคุณภาพของผลผลิต ทั้งปริมาณและคุณภาพของผลผลิต ประสิทธิภาพ ความสามารถในการปรับตัว และความสามารถยืดหยุ่น รวมทั้งการใช้ทรัพยากร ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

องอาจ นัยพัฒน์ (2544, หน้า 6) ได้นิยามไว้ว่า ประสิทธิภาพโรงเรียน หมายถึง ผลอันเกิดจากการกำหนดนโยบายการดำเนินการต่าง ๆ ของโรงเรียนที่มีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพล ต่อการเปลี่ยนแปลงทางบวกหรือเพิ่มพูนขึ้นในผลการเรียนรู้ทั้งวิชาการและผลที่ไม่ใช่วิชาการ ของนักเรียนหนึ่ง ๆ ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนใด ๆ

วิลาวรรณ สุขชัย (2545, หน้า 5) กล่าวว่า ประสิทธิภาพโรงเรียนหมายถึง ความสามารถในการผลิต การยินยอมปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน ครูมีขวัญ มีความสามารถในการปรับตัว และมีความเป็นปึกแผ่น

ถาวร เสี่ยงเอียด (2550, หน้า 58) กล่าวว่า การที่โรงเรียนสามารถบริหารจัดการ สถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นที่ตัวนักเรียน ที่จะต้องมี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เป็นไปตามต้องการ และสิ่งที่เกิดควบคู่กันคือการบรรลุเป้าหมายอื่น ของโรงเรียนด้วย เช่น การที่นักเรียนมีความเป็นอยู่ที่ดีในโรงเรียน เกิดเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน ผู้ปกครองเชื่อมั่นในคุณภาพของโรงเรียน ตลอดจนครูมีความรักสามัคคี และมีความพอใจ ในงาน และมีนักการศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนได้ให้ความหมายของประสิทธิภาพโรงเรียน หมายถึง ความสามารถขององค์กรที่ทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาและสามารถ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง สามารถพัฒนาให้นักเรียนมีทัศนคติทางบวก สามารถ ปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม รวมทั้งแก้ปัญหาโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

(Mott, 1972; กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ, 2536, หน้า 32 – 33; ยงยุทธ ปรีชากุล, 2543, หน้า 8; ศราวุธ บรอสัม, 2550, หน้า 30)

จากนิยามต่าง ๆ ดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน หมายถึง การบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาที่ตั้งไว้ซึ่งเป็นผลลัพธ์ (Output) อย่างมีประสิทธิภาพ โดยวัดจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เดิมว่า มีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด ในการกำหนดตัวชี้วัดตัวใดตัวหนึ่งของการวัดประสิทธิภาพของโรงเรียนนั้น ขึ้นอยู่กับการกำหนดลักษณะองค์กรของโรงเรียนว่ามีลักษณะอย่างไร

แนวคิดการประเมินประสิทธิผลองค์กร

การประเมินประสิทธิผลองค์กรเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เพราะองค์กรจะดำรงอยู่เปลี่ยนแปลงพัฒนาสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย สามารถจัดสรรทรัพยากร สร้างความพึงพอใจให้กับผู้เกี่ยวข้องได้ จะต้องมีประสิทธิภาพเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ ดังนั้นองค์กรจึงจำเป็นต้องมีการประเมินประสิทธิภาพเพื่อนำไปสู่กระบวนการบริหารและการจัดการในหน้าที่ของการบริหาร คือการวางแผน การจัดองค์กร การนำ และการกำกับควบคุมองค์กร เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิผลที่ดีในที่สุด ซึ่งการศึกษาประสิทธิภาพขององค์กรในระยะแรกเริ่มต้นเป็นการศึกษาประสิทธิภาพขององค์กรด้วยรูปแบบเป้าหมาย (Goal Model) โดยคำนึงถึงระดับของการบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) มุ่งที่ผลิตผล (Outputs) เป็นหลัก ต่อมาได้พัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพขององค์กรมาเป็นรูปแบบระบบทรัพยากร (System – resource Model) โดยคำนึงถึงระดับที่องค์กรจัดหาทรัพยากรสนับสนุน มุ่งเน้นที่ปัจจัยการผลิต (Inputs) เป็นหลัก โดยมององค์กรในฐานะที่เป็นระบบ (System) ที่จะต้องอาศัยทรัพยากรจากสิ่งแวดล้อมสนับสนุนเพื่อความมั่นคงและอยู่รอด ระยะต่อมาการศึกษาประสิทธิภาพขององค์กรได้มีรูปแบบการศึกษามากยิ่งขึ้นเช่น รูปแบบการประเมินของบาส (Bass, 1952 cited in Dessler, 1986, p. 67) ที่เห็นว่าควรประกอบไปด้วยคุณค่าขององค์กรที่มีต่อสมาชิกและคุณค่าของสมาชิกที่มีแต่ละคนและที่มีต่อสังคม หรือรูปแบบการประเมินของ Bennis (1971) ที่ว่าประสิทธิผลขององค์กรเป็นความสามารถในการปรับปรุงองค์กรเพื่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและบูรณาการประสานสัมพันธ์ของสมาชิกเพื่อรวมพลัง (Bennis, 1971) และต่อมาการกำหนดรูปแบบในการประเมินประสิทธิผลองค์กรมีความหลากหลายยิ่งขึ้น โดย Steers (1977, p. 77) ได้เสนอรูปแบบการวิเคราะห์ประสิทธิผลองค์กรว่า เมื่อพิจารณาประสิทธิผลควรจะต้องดูองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ลักษณะองค์กร ลักษณะบุคคล ลักษณะสภาพแวดล้อม และนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ อย่างไรก็ตามการศึกษาเพื่อประเมินประสิทธิผลได้สรุปเป็นรูปแบบการศึกษาไว้หลายแนวทางแต่มีลักษณะที่คล้ายกัน เช่น

1. แนวทางการบรรลุเป้าหมาย (The Goal Attainment Approach) เป็นแนวทางการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นไปตามความหมายขององค์กรที่ หมายถึง การบรรลุเป้าหมายเฉพาะ ระดับ การบรรลุผลของเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ โดยเน้นที่ผลมากกว่าวิธีการ ลักษณะเช่นนี้องค์กรจะต้องมีเป้าหมายที่แน่นอน ชัดเจนเข้าใจตรงกัน มีเป้าหมายไม่มากเกินไปและสอดคล้องกัน สามารถวัดการเปลี่ยนแปลงความเจริญก้าวหน้าของเป้าหมายได้ชัดเจน

2. แนวทางเชิงระบบ (The System Approach) เป็นแนวทางในการประเมินผลองค์กรตามความหมายที่ว่า องค์กรเป็นระบบ ต้องมีปัจจัย มีกระบวนการเปลี่ยนปัจจัย Transformational Process) และมีผลผลิตต้องรักษาเสถียรภาพความอยู่รอดขององค์กร โดยเน้นที่วิธีการมากกว่าที่ผล ประสิทธิภาพขององค์กรจึงหมายถึง ความสามารถขององค์กรในการจัดสรรทรัพยากร การรักษาเสถียรภาพและความสมดุลของระบบภายในองค์กรและมีความ สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ได้เป็นอย่างดี จึงสามารถวัดประสิทธิภาพขององค์กรได้ด้วยหลายเกณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรที่ซับซ้อน

3. แนวทางเชิงกลยุทธ์ – กลุ่มที่เกี่ยวข้อง (The Strategic – constituencies Approach) เป็นแนวทางในการศึกษาประสิทธิผลองค์กรที่ว่าองค์กรเป็นระบบภายใต้สภาพแวดล้อม ซึ่งต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการ ความพอใจของกลุ่มที่เกี่ยวข้องที่ให้การสนับสนุนองค์กร โดยเน้นการพึ่งพาอาศัยกันภายในระบบตอบสนองความต้องการของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง โดยจะพิจารณากลุ่มที่เกี่ยวข้องเชิงกลยุทธ์ที่มีสภาพแวดล้อมสัมพันธ์กับการอยู่รอดขององค์กร

4. แนวทางการแข่งขัน – คุณค่า (The Competing – values Approach) เป็นแนวทางในการศึกษารูปแบบความคิดบูรณาการขึ้นอยู่กับค่านิยม ความชอบ และความสนใจของผู้ประเมิน ไม่ มีเกณฑ์ที่ดีที่สุดในการประเมินประสิทธิผลองค์กร ซึ่งเป็นความเหมาะสมที่จะได้กำหนดองค์ประกอบทั่วไปของเกณฑ์การประเมินและเป็นพื้นฐานในการกำหนดคุณค่าที่แข่งขัน เพื่อที่จะกำหนดรูปแบบประสิทธิผลขององค์กรที่มีลักษณะเฉพาะได้ การเลือกรูปแบบที่เหมาะสมคุณค่าใด จะใช้เป็นเกณฑ์ประเมินจะขึ้นอยู่กับองค์กรนั้นอยู่ในระยะหรือขั้นใดของวงจรชีวิตองค์กรหรือระยะเวลาขององค์กร

5. แนวทางบูรณาการ (Integrated Model) แนวทางนี้มีแนวคิดที่ตั้งอยู่บนหลักการและมโนทัศน์ที่ว่า ประสิทธิภาพขององค์กรไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะต้องผสมผสานกันระหว่างโครงสร้างขององค์กรโดยรวมและบุคคลที่อยู่ในองค์กร ซึ่งไม่ว่าจะใช้แนวคิดใด ประเมินก็ต้องพิจารณาทั้งสองส่วนควบคู่กันไปต่อมาฮอย และมิสเกส (Hoy & Miskel, 1991, pp. 375 – 387) มีความคิดที่สอดคล้องกับเดสเลอร์ โบดิทซ์และบูโน (Dessler, 1986; Bowditch & Buono, 1990) โดยจำแนกแนวทางในการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรได้เป็น 3 แนวทางดังนี้

1. การประเมินประสิทธิผลในแง่ของเป้าหมาย (Goal Model of Organizational Effectiveness) โดยพิจารณาประสิทธิผลขององค์กรว่าบรรลุเป้าหมายขององค์กรหรือไม่ ซึ่งเป็นการอาศัยเป้าหมายขององค์กรเป็นเกณฑ์ ใช้หลักเกณฑ์เดียวเพื่อประเมิน เช่น ความสามารถในการผลิต ซึ่งเป็นการเน้นที่ผลผลิต

2. การประเมินประสิทธิผลในแง่ของระบบ – ทรัพยากร (The System – resource Model of Organizational Effectiveness) โดยพิจารณาประสิทธิผลขององค์กรว่ามีความสามารถแสวงหาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่ต้องการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรเป็นการเน้นที่ปัจจัยตัวป้อนเข้ามามากกว่าผลผลิต

3. การประเมินประสิทธิผลโดยใช้หลายเกณฑ์ (The Multiple Criteria of Effectiveness) โดยพิจารณาประสิทธิผลขององค์กรด้วยการใช้เกณฑ์หลายอย่างเช่น มอท (Mott, 1972) ได้กำหนดเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิผลไว้ 4 ประการ คือ 1) ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตในองค์กร 2) ประสิทธิภาพขององค์กร 3) ความสามารถในการปรับตัวขององค์กร 4) ความสามารถในการยืดหยุ่นในการปฏิบัติขององค์กร ส่วนแนวความคิดของ Parsons ได้เสนอแนวคิดให้ประเมินจากเกณฑ์ 4 ประการดังนี้ 1) การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม (Adaptation) 2) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) 3) การประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration) 4) การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและการกระตุ้นใจ (Latency) ส่วน Hoy and Miskel (1991, pp. 384 – 397; 2001, pp. 293 – 297) ได้เสนอแนวคิดในการประเมินประสิทธิผลขององค์กรไว้ดังนี้ 1) ความสามารถในการปรับเปลี่ยน 2) การบรรลุเป้าหมาย 3) ความพึงพอใจในการทำงาน 4) ความสนใจในชีวิต

รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร (2536, หน้า 169 – 181) กล่าวว่าแนวทางในการประเมิน ประสิทธิภาพโรงเรียนมี 2 แนวคิดดังนี้

1. การวิเคราะห์ประสิทธิผลองค์กรตามแนวคิดการควบคุมและการจัดตั้งองค์กร การจัดตั้งองค์กรย่อมมีวัตถุประสงค์และความต้องการในการจัดตั้งอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของรัฐหรือเอกชน หรือองค์กรเพื่อการกุศล ทั้งนี้ย่อมตั้งอยู่บนฐานของกลไกเดียวกัน โดยมีลักษณะของกลไกดังนี้

- 1.1 มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง
- 1.2 มีการกำหนดแผนงานและภาระงาน
- 1.3 มีการกำหนดทรัพยากรการบริหาร
- 1.4 มีอำนาจหน้าที่ตามโครงสร้างองค์กร
- 1.5 มีการดำเนินงาน

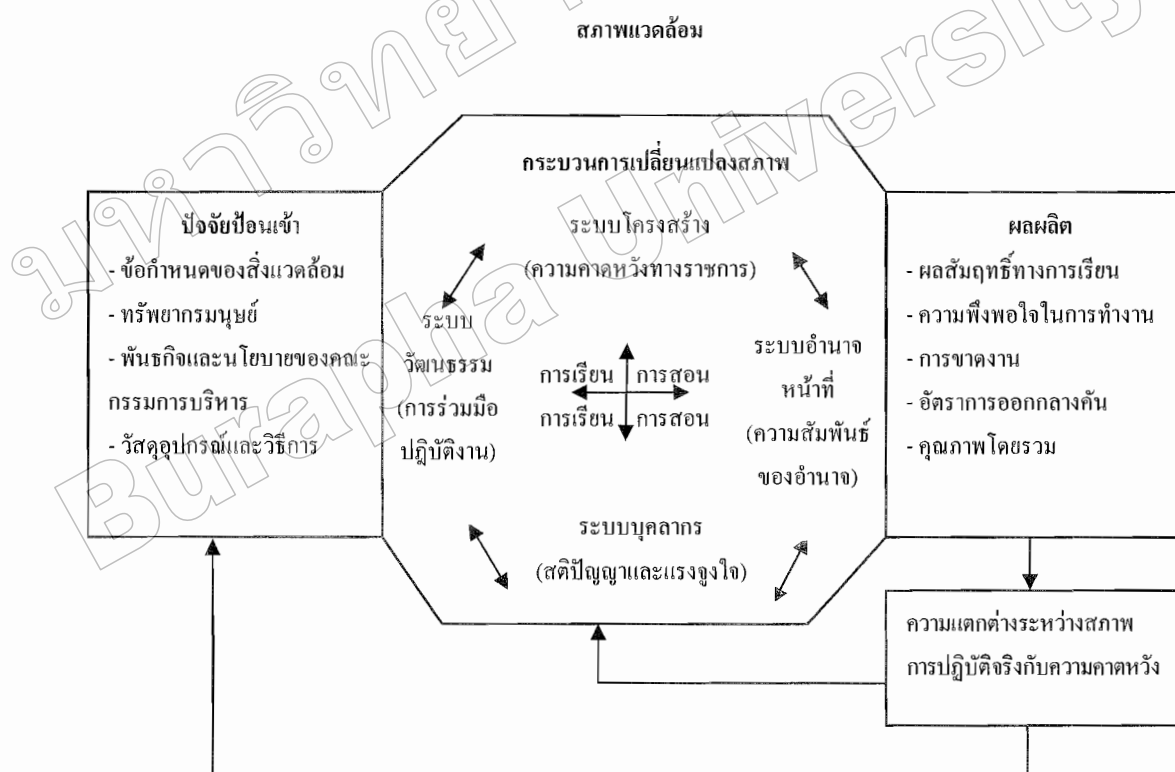
1.6 มีการประเมินผลการดำเนินงานจากโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในการประเมินประสิทธิผลขององค์กรนั้น จะเป็นการประเมินภาพรวมขององค์กร ส่วนการประเมินผลการดำเนินงานจากโครงการและกิจกรรมตามข้อ 1.6 นั้นเป็นเพียงส่วนสนับสนุนปฏิกิริยาของผลที่คาดหวังให้เกิดขององค์กรเท่านั้น เช่นความคาดหวังของสำนักงานการศึกษาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยมุ่งหวังในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กไทยให้ดีขึ้น ดังนั้นการประเมินประสิทธิผลของสำนักงานการศึกษาเอกชน ต้องดูที่ผลสำเร็จคือ นักเรียนเรียนจบหลักสูตรแล้วมีคุณภาพชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมมากน้อยเพียงไร สำหรับการวิเคราะห์ประสิทธิผลขององค์กรทางการศึกษา จะไม่สามารถวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจนเหมือนในองค์กรของเอกชน เช่นองค์กรทางการเงิน องค์กรทางอุตสาหกรรมเพราะว่าหากองค์กรเหล่านี้ไม่มีประสิทธิผลองค์กรก็อยู่ไม่ได้ ต้องขาดทุน เลิกกิจการ ไป ตรงกันข้ามกับองค์กรของรัฐ เช่น สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รัฐเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องการลงทุน การบริการผลตอบแทนกลับคืนจึงไม่มีความชัดเจนเช่นในองค์กรเอกชน วิธีการวิเคราะห์องค์กรตามแนวคิดการใช้กลไกควบคุมมีวิธีการคือให้พิจารณาว่าองค์ประกอบที่เป็นการประเมินผลของงาน คือ ความสำเร็จของงานเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของงานว่างานที่ได้รับสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือไม่เพียงไร องค์ประกอบทรัพยากร เปรียบเทียบกับการะงนว่าใช้ทรัพยากรคุ้มค่ากับงานที่ได้รับจากการงานดังกล่าวหรือไม่

2. การวิเคราะห์ประสิทธิผลองค์กรตามแนวคิดเชิงระบบ (Systems Approach)

การวิเคราะห์ประสิทธิผลองค์กรแนวนี้อาศัย ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ทฤษฎีที่อธิบายว่าแต่ละสิ่งที่อยู่ในจักรวาล ไม่ว่าสิ่งเล็กหรือสิ่งใหญ่เพียงใดล้วนเป็นหนึ่งหน่วยระบบ มีคุณสมบัติความเป็นระบบ คือ เป็นหน่วยทำงาน มีผลผลิต มีกระบวนการ มีสิ่งป้อน มีขอบเขต เป็นส่วนย่อยของอริระบบ ประกอบด้วยอนุระบบ ผลผลิตรวมของหน่วยระบบเกิดจากการทำงานประสานกันของอนุระบบ และแต่ละสิ่งมีความเป็นหน่วยระบบตามมิติต่าง ๆ กันในเวลาเดียวกัน (เจลิเยว บุรีภักดี, 2544) ทฤษฎีระบบเป็นทฤษฎีที่มีการศึกษาขอบเขตครอบคลุมพฤติกรรมทุกส่วนขององค์กร ทำให้สามารถอธิบายพฤติกรรมองค์กรได้ทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร (จันทร์ธานี สงวนนาม, 2545)

การศึกษาเป็นระบบการทำงานระบบหนึ่งเช่นเดียวกับระบบการทำงานอื่น ๆ กล่าวคือ มีสิ่งป้อน มีกระบวนการ และมีผลผลิต ไม่ว่าจะมองในระดับโรงเรียน หรือระดับกระทรวง การที่มองว่าการศึกษาเป็นระบบการทำงาน ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเพิ่มผลผลิต ลดความสิ้นเปลือง และความสูญเปล่าคือเป็นการเพิ่มประสิทธิผลและประสิทธิภาพนั่นเอง (ประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์, 2540)

สำหรับแนวคิดที่เป็นจุดเริ่มต้นในการทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาประสิทธิภาพของโรงเรียนนั้น สามารถทำได้โดยการวิเคราะห์ประสิทธิภาพเชิงระบบ ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของโรงเรียน และองค์กรโดยทั่ว ๆ ไป ในประเด็นมุมมองขององค์กรในฐานะที่เป็นระบบเปิด Hoy and Miskel (2005, pp. 18 – 19; 2008, pp. 292 – 293) ได้อธิบายเรื่องนี้ไว้คล้ายคลึงกัน อย่างน่าสนใจ โดยสรุปได้ว่ามุมมองของ องค์กรในฐานะที่เป็นระบบเปิด เป็นการมองที่ปฏิกริยา ระหว่างสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อพฤติกรรมองค์กร โดยไม่เชื่อว่าองค์กรจะแยกอยู่อย่างโดดเดี่ยว โดยปราศจากการรับอิทธิพลใด ๆ จากภายนอกได้ อิทธิพลที่มากกระทบต่อโรงเรียน ในฐานะที่เป็นระบบเปิด ได้แก่ การแข่งขัน แย่งชิงทรัพยากร และแรงกดดันจากนโยบายและการเมือง รูปแบบองค์กรในระบบเปิดนั้นไม่เพียงแต่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นแต่ยังขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านั้นอย่างแนบแน่น องค์กรนั้นรับเอาสิ่งป้อนจากสิ่งแวดล้อมแล้วแปรเปลี่ยนสิ่งเหล่านั้นออกมาเป็นผลผลิต ดังภาพที่ 1

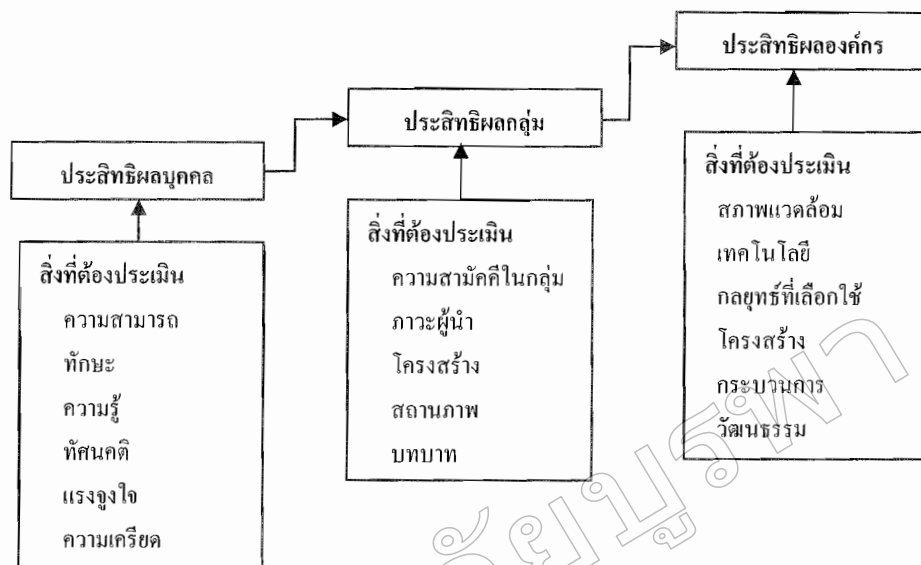
ภาพที่ 2 – 1 รูปแบบระบบสังคมสถานศึกษา (Social System Model for School)

ที่มา. Hoy and Miskel (2008, p. 292)

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า ระบบของโรงเรียนนั้นมี 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ป้อนเข้า (Input) กระบวนการ (Process/ Transformation Process) และผลผลิต (Outputs) โดยในแต่ละส่วนยังมีองค์ประกอบย่อย ๆ อื่นอีก และจะเห็นได้ว่า แต่ละส่วนจะมีปฏิริยาซ้อนกลับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากส่วนของผลผลิต (Outputs) ไปยังกระบวนการ ตัวอย่างขององค์กรในระบบเปิด คือโรงเรียนที่เป็นระบบหนึ่งของสังคม ซึ่งรับทรัพยากร เช่น แรงงาน นักเรียน เงิน จากสิ่งแวดล้อม และวัตถุดิบต่าง ๆ เข้ามาสู่กระบวนการจัดการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้บุคคลมีความสามารถอ่านออกเขียนได้ ทำให้นักเรียนได้รับการศึกษาในระดับต่าง ๆ ซึ่งก็ถือว่าเป็นผลผลิตที่มาจากระบบนั่นเอง

การประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน

การประเมินประสิทธิผลโรงเรียน ซึ่งเป็นองค์การประเภทหนึ่งที่มีรูปแบบในการประเมินไม่แตกต่างจากการประเมินประสิทธิผลขององค์กรโดยทั่ว ๆ ไป การประเมินประสิทธิผลขององค์กร เป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดขององค์กร การประเมินประสิทธิผลองค์กรเป็นแนวคิดขององค์กรธุรกิจ ที่ต้องการตอบตัวเองว่าอะไรคือความสำเร็จ (Successful) บอสเสิร์ต (Bossert, 1988) กล่าวว่า การประเมินประสิทธิผลขององค์กรนั้น เราอาจกำหนดตัวชี้วัดตัวใดก็ได้ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดคุณลักษณะขององค์กรนั้น ๆ ในขณะที่ จันทราณี สงวนนาม (2545) ชี้ชัดลงไปว่า เกณฑ์ที่ใช้ประเมินเพื่อตัดสินความมีประสิทธิภาพของ องค์กรมีหลายรูปแบบทั้งเกณฑ์เดี่ยวและเกณฑ์รวม เกณฑ์เดี่ยว (Single Criterion) เกณฑ์เหล่านี้มักได้รับการยอมรับจากบุคคลโดยทั่ว ๆ ไป เกณฑ์เหล่านี้ได้แก่ การมีผลกำไรสูง ความพึงพอใจ ผลการปฏิบัติงานในภาพรวม ผลผลิตขององค์กร การลาออก ฯลฯ ส่วนเกณฑ์รวม (Multiple Criterion) การใช้หลายเกณฑ์เพราะองค์กรต่าง ๆ มักจะมีการกำหนดเป้าหมายไว้หลายประการ ดังนั้นเกณฑ์ ในการประเมินประสิทธิผลขององค์กรจึงต้องมีหลายประการ จึงมักจะมีการใช้เกณฑ์เดี่ยวหลาย ๆ เกณฑ์รวมกันเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร เช่น เกณฑ์ที่รวมเอาความพึงพอใจ การมีผลกำไรสูง รวมทั้งความเจริญเติบโตขององค์กรร่วมกัน การประเมินประสิทธิผลโดยใช้หลายเกณฑ์ เป็นการวัดประสิทธิผลองค์กรโดยใช้เกณฑ์หลายอย่าง เพื่อพิจารณาผลสำเร็จขององค์กร ซึ่งผู้ให้แนวคิดในการประเมินประสิทธิผลโดยวิธีนี้ ได้แก่ Gibson et al (1991, p. 28) ได้เสนอเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิผลองค์กรว่าจะต้องพิจารณาในส่วนของประสิทธิผลของบุคคล ประสิทธิผลของกลุ่ม และประสิทธิผลขององค์กรในลักษณะที่คดหลั่นกันไปดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 – 2 ลักษณะของประสิทธิผลที่มีลักษณะแตกต่างกัน (ที่มา: Gibson et al., 1991, p. 28)

ในขณะที่ Parson (1960 cited in Hoy & Ferguson, 1985, pp. 121 – 122) ได้เสนอแนวคิดในการวิเคราะห์ระบบสังคมที่ต้องมีการต่อสู้เพื่อการอยู่รอด โดยกล่าวว่าจะต้องมีการทำหน้าที่ 4 ประการ ได้แก่ การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม (Adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) การบูรณาการ (Integration) และการคงไว้ซึ่งระบบค่านิยม (Latency) ต่อมา Lightfoot (1986, p. 12) และซิดชนก เจริญหัวและคณะ (2541, หน้า 133) กล่าวสอดคล้องกันว่า ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ที่เป็นทักษะพื้นฐานเป็นเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนที่ปราศจากข้อสงสัย และมีการนำมาใช้อย่างมากที่สุด ในการตัดสินความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน เหตุผลประการหนึ่งคือง่าย และสะดวกในการให้นิยาม และการวัดประสิทธิผลโรงเรียนจากผลสัมฤทธิ์ และคะแนนจากการสอบ เป็นคุณลักษณะของประสิทธิผลโรงเรียนโดยไม่มีการวิพากษ์ใด ๆ Rowan, Bossert and Dwyer (1983) กล่าวว่า การนิยามเพื่อประเมินประสิทธิผลเช่นนี้เป็นการนิยามความหมายอย่างแคบ ๆ และถือว่าการประเมิน โดยใช้เกณฑ์ประเมินเพียงเกณฑ์เดียว (Uni – dimensional Criterion) เป็นการประเมินแบบดั้งเดิมนักวิชาการการวัดและการประเมิน นักสังคมวิทยาองค์กร ที่มีความเชี่ยวชาญในการประเมินประสิทธิผลองค์กร ต่างก็ชี้ว่าการประเมินประสิทธิผล ควรจะใช้หลายเกณฑ์ ในการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน การประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน ควรใช้เกณฑ์แบบพหุ (Multidimensional Criteria) ทั้งนี้เพราะการประเมิน โดยใช้เกณฑ์เดียว เช่นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเป็นประสิทธิผลของโรงเรียนทั้งหมด (Hoy & Miskel, 2005; ธงชัย สันติวงษ์, 2541) การใช้เครื่องมือวัดประสิทธิผล โดยใช้เกณฑ์แบบพหุ เป็นการสร้างแบบจำลองทางการวิจัย

ที่มีการตั้งสมมุติฐาน และนำไปทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหลักที่อาจมีผลต่อความสำเร็จ ผลจากการวิจัยจะมีความน่าเชื่อถือได้มากกว่าเครื่องมือวัดประสิทธิผลเชิงเดี่ยว ซึ่งเป็นการยากที่จะยอมรับว่าตัวแปรเกณฑ์เดียวจะครอบคลุมเพียงพอต่อการวัดประสิทธิผลขององค์กร ทั้งนี้เพราะว่าองค์กรโดยทั่วไปมักมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากกว่าหนึ่งประการ และในประเด็นประสิทธิผลนั้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) มีความคาดหวังที่แตกต่างกันออกไป ทำให้การตัดสินใจองค์กรใดมีประสิทธิผล จึงมีความแตกต่างกันออกไป จึงจำเป็นต้องมีการวัดประสิทธิผลองค์กรในรูปแบบของเกณฑ์แบบพหุ เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั่นเอง (Robbins, 1997)

นักวิจัยบางส่วนได้ขยายนิยามของประสิทธิผลของโรงเรียนเพิ่มเติมจากการศึกษาเพียงเกณฑ์เดียว เช่น Creemers (1993) เสนอว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนสามารถวัดได้จากทักษะพื้นฐานทั่วไปที่มีอยู่ในหลักสูตร ทักษะระดับสูง ทักษะทางสังคม เจตคติ หรือเป้าหมายทางการศึกษาด้านอื่น ๆ ส่วน Lipsitz (1984 cited in Sergiovanni, 1991, p. 79) ได้ใช้เกณฑ์ทั่วไป 6 ประการในการบ่งบอกถึงความสำเร็จของโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ 1) การที่โรงเรียนมีระบบระเบียบในการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ในขณะที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ถึงเกณฑ์ที่พอใจหรือสูงกว่า 2) โรงเรียนมีความรับผิดชอบต่อการพัฒนานักเรียนให้มีระดับของทักษะพื้นฐาน และวัตถุประสงค์ทางปัญญา 3) ครูและนักเรียนร่วมกันดำเนินการเพื่อให้มีความสามารถในการเรียนรู้ที่สูง 4) โรงเรียนยอมรับในบทบาทของชุมชนและความคาดหวังของชุมชน 5) โรงเรียนมีความสุขในการเป็นตัวแทนชั้นเลิศของชุมชน 6) โรงเรียนปฏิบัติหน้าที่ได้ดี ในการตอบสนองต่อความแตกต่างด้านเชื้อชาติ เช่นการที่คนต่างเชื้อชาติอยู่ร่วมกัน การนำนักเรียนไปส่งยังแหล่งการเรียนรู้ และการแก้ปัญหาอื่น ๆ สำหรับ นงลักษณ์ วิรัชชัย (2538) เสนอว่าการวัดผลผลิตทางการศึกษานั้นควรวัดทั้งผลผลิตที่เป็นวิชาการ และผลผลิตที่ไม่ใช่วิชาการด้วย

Hoy and Miskel (2005, p. 296) กล่าวว่าในโลกยุคโลกาภิวัตน์ การจะบอกว่าโรงเรียนมีประสิทธิผลหรือไม่นั้น มีหลักกว่าประสิทธิผลไม่ใช่ของสิ่งเดียวแต่ประสิทธิผลจะประกอบด้วยระบบเปิด ที่มีปัจจัยนำเข้า (มนุษย์ และทรัพยากร) กระบวนการเปลี่ยนแปลงสภาพ (กระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในและโครงสร้างองค์กร) และผลผลิต (สัมฤทธิ์ผลของผลผลิต)

Mott (1972) ได้ใช้แนวคิดและเกณฑ์การประเมินประสิทธิผลขององค์กรเป็นรูปแบบของการบูรณาการความคิดทั้งรูปแบบของเป้าหมายและระบบทรัพยากร โดยนำปัจจัยที่สำคัญต่าง ๆ มาพิจารณา เช่น ความสามารถในการผลิต ความสามารถในการปรับตัว ความสามารถในการยืดหยุ่น ซึ่งมาจากพื้นฐานการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิผล 4 ประการ คือ 1) ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตในองค์กร 2) ประสิทธิภาพขององค์กร 3) ความสามารถในการปรับตัว

ขององค์กร 4) ความสามารถในการยืดหยุ่นในการปฏิบัติขององค์กร ซึ่งเป็นองค์ประกอบในการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน 4 ประการคือความสามารถในการทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น การพัฒนาให้นักเรียนมีเจตคติทางบวก การปรับเปลี่ยนโรงเรียนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน เอดมอน (Edmons, 1979 cited in Hoy & Miskel, 2008, p. 302) เสนอว่าการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนควรประเมินจาก

1. ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร
2. การให้ความสำคัญกับทักษะพื้นฐาน
3. ความคาดหวังให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูง
4. บรรยากาศที่ปลอดภัยอบอุ่น
5. การตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ
6. สภาพแวดล้อมที่เป็นระเบียบเรียบร้อย

Hoy and Miskel (2008) ได้ศึกษางานวิจัยประสิทธิผลของโรงเรียนหลายชิ้น และได้นำเสนอองค์ประกอบของประสิทธิผลของโรงเรียนของนักวิจัยที่น่าสนใจและมีความเหมือนกันขององค์ประกอบจากแนวคิดของนักวิจัยประสิทธิผลสองท่าน ดังนี้ (Purkey & Smith, 1983 and Scheerens & Bosker, 1997 cited in Hoy & Miskel, 2008, p. 303) กล่าวว่าองค์ประกอบของประสิทธิผลของโรงเรียน ประกอบด้วย

Purkey & Smith	Scheerens & Bosker
1. ภาวะผู้นำทางวิชาการ	1. ภาวะผู้นำทางวิชาการ
2. การวางแผนและการกำหนดเป้าหมายในหลักสูตร	2. คุณภาพของหลักสูตร
3. เป้าหมายโรงเรียนมีความชัดเจน	3. การเน้นที่ผลสัมฤทธิ์
4. การใช้เวลาในการดำเนินการของโรงเรียน	4. เวลาที่ใช้ในการเรียนรู้
5. ผลสำเร็จทางวิชาการ	5. ผลย้อนกลับและการเสริมแรง
6. บรรยากาศที่เรียบร้อย	6. บรรยากาศชั้นเรียน
7. การคำนึงถึงชุมชน	7. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
8. การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม	8. การเรียนรู้แบบอิสระ
9. การบริหารจัดการโรงเรียน	9. การวัดศักยภาพบุคคล
10. การพัฒนาครู	10. ความเห็นพ้องกันและความสามัคคีในหมู่คณะ
11. การมั่นคงในงาน	11. โครงสร้างงานที่ชัดเจน
12. การร่วมกันวางแผนในหมู่คณะ	12. การปรับเปลี่ยนโครงสร้างงานที่เหมาะสม
13. การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยอื่น	

Gibson et al. (1991, pp. 29 – 33) อธิบายตรงกันถึง โมเดลของประสิทธิผลที่จะยืนยันว่า โรงเรียนนั้น ๆ มีประสิทธิผลหรือไม่นั้นมี 3 โมเดลสำคัญ คือ

1. โมเดลวัตถุประสงค์ (Goal Model of Organization Effectiveness) ขององค์กรที่มีประสิทธิผล แบ่งวัตถุประสงค์เป็น 2 อย่าง คือ 1) วัตถุประสงค์ที่เป็นทางการ (Official Goals) 2) วัตถุประสงค์ที่เป็นเชิงปฏิบัติการ (Operative Goals)

2. โมเดลระบบทรัพยากร (System – resource Model of Organization Effectiveness) คือ การมีประสิทธิผลขององค์กรอยู่ที่ความสามารถ ที่จะเปรียบเทียบความสามารถในการต่อรอง เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่ขาดแคลน หรือที่มีค่ามากกว่า โมเดลที่อาศัยทฤษฎีระบบ เป็นการอธิบายพฤติกรรมบุคคลในองค์กรที่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายใน และภายนอกองค์กรพิจารณา ในส่วนของพฤติกรรมการทำงานบุคคลและกลุ่มภายในองค์กรนั้น เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง การทำงานขององค์กร ไปสู่ผลผลิต ส่วนภายนอกองค์กรก็ได้รับการกดดันในเรื่องการแข่งขันกัน ให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่จำเป็น

3. โมเดลผสมผสานระหว่างเป้าหมายและระบบทรัพยากร (An Integrated Goal and System – resource Model of Organization Effectiveness) เป็นการมองต่อจากเกณฑ์หลัก โดยการมององค์กรในระบบเปิด มีคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) มิติเวลา 2) มิติองค์ประกอบ พหุ เป็นการคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) 3) มิติเกณฑ์ที่หลากหลาย โดยยึดหลักการ คือ ไม่มีเกณฑ์ใดดีที่สุด จึงต้องวัดในลักษณะของวิธีการเชิงระบบ

โมเดลที่เกิดจากการบูรณาการในทุกโมเดล และทุกมิติ สามารถนำไปใช้ในการศึกษา ประสิทธิภาพและคุณภาพของโรงเรียนได้ โดยจะต้องมีการปรับ และประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมต่อไป โดยมีสิ่งชี้วัดคือ 1) ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ทรัพยากร และเงิน สิ่งอำนวยความสะดวก ความพร้อมของนักเรียน ความสามารถของครู เทคโนโลยี การสนับสนุนจากผู้ปกครอง การเมือง และระบบการรับรองมาตรฐานการศึกษา 2) กระบวนการ ได้แก่ ความสม่ำเสมอ และวิสัยทัศน์ บรรยากาศของสุขภาพ ระดับแรงจูงใจ บรรยากาศในโรงเรียนและห้องเรียน คุณภาพของหลักสูตร คุณภาพการสอน เวลาที่ใช้เรียน และคุณภาพของผู้นำ และ 3) ผลลัพธ์ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ การเรียนรู้ของนักเรียน อัตราการขาดงานของครู อัตราการออกกลางคัน และคุณภาพการปฏิบัติงานโดยรวม

อย่างไรก็ตามการศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียน เป็นเพียงหัวข้อหนึ่ง ของการวิจัยทางการศึกษาในด้านการศึกษาประสิทธิผลขององค์กร มีการพัฒนารูปแบบการวิจัยอยู่ตลอดเวลา โครงสร้างขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรทางการศึกษาที่มีตัวแปรเกี่ยวข้องมากมาย ฉะนั้นตัวแปรที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา เป็นตัวแปรที่ครอบคลุมทั้งระบบการศึกษา ที่มีปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ทั้งในระดับ โรงเรียน ระดับนักเรียน โดยที่ตัวแปรแต่ละระดับที่นำมาศึกษามีความสัมพันธ์และอยู่ร่วมกันในองค์กร

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์ตัวบ่งชี้ในการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน

จากผลงานของ ดัทไวเลอร์ ที่ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์ตัวบ่งชี้ในการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน โดยการสังเคราะห์จากผลการศึกษาของ Sergiovanni (1991) โดยกล่าวถึงการศึกษาของ Duttweiler's 1990; Purkey & Smit, 1982; Rouche & Baker, 1986; Stedman, 1987; Wayson et al., 1988; Wimpellberg, Teddlie, & Stringfield, 1989; Duttweiler's, 1988 (cited in Sergiovanni, 1991) พบว่า หากจะนิยามองค์ประกอบเกณฑ์ตัวบ่งชี้ในการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนใหม่ที่ได้จากผลการศึกษาในระยะแรก ประสิทธิภาพของโรงเรียนควรมีคุณลักษณะที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ 1) เน้นที่นักเรียนเป็นสำคัญ 2) มีการนำเสนอหลักสูตรสำหรับคนที่มีความต้องการเรียน 3) จัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมผลการเรียนรู้ของนักเรียน 4) มีการสร้างบรรยากาศที่เป็นไปในทางบวก 5) ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางวิชาการ 6) มีการส่งเสริมการพัฒนาทีมงาน 7) มีการฝึกการเป็นผู้นำร่วมกัน 8) ส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 9) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ในขณะที่ Edmonds (1992) ได้กล่าวถึงการตรวจสอบประสิทธิผลของโรงเรียน โดยการพิจารณาจากการมีผู้นำที่เข้มแข็ง ความเป็นระเบียบเรียบร้อย บรรยากาศที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน การตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ และการมุ่งไปที่การสอนทักษะที่สำคัญให้กับนักเรียน สอดคล้องกับ Lunenburg and Ornstein (2004, p. 410) ได้เสนอว่าการจะพิจารณาว่าโรงเรียนที่มีประสิทธิผลหรือไม่นั้น เกณฑ์ที่ใช้เป็นหลักของการวัดประสิทธิผลของโรงเรียน คือ ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน โดยมีตัวชี้วัดโดยทั่ว ๆ ไปคือ 1) การเปรียบเทียบระหว่างผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังกับผลสัมฤทธิ์ที่เป็นอยู่ของนักเรียน 2) วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนด้วยเกรดว่าเพิ่มขึ้นหรือไม่ 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของคะแนนระหว่างโรงเรียนประเภทเดียวกัน เมื่อผู้ปกครองมีรายได้และชนชั้นทางสังคมไม่แตกต่างกัน 4) เปรียบเทียบกลุ่มของนักเรียนโดยจำแนกตามเพศ และชนชั้นทางสังคม 5) วิเคราะห์เกี่ยวกับเกรดที่มีอัตราเพื่อสูง ความโค้งเบ้ของระดับผลสัมฤทธิ์ นอกจากนี้ยังสามารถใช้เกณฑ์ต่อไปนี้วัดประสิทธิผลของโรงเรียนได้อีกด้วยคือ

1. ความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
2. การเข้าใจในภารกิจของโรงเรียน คือการที่คณะครูทั้งหมดในโรงเรียน มีความรู้สึกผูกพันและรู้ถึงวัตถุประสงค์ขององค์กร การจัดลำดับงาน กระบวนการวัดและประเมิน และมีความรับผิดชอบร่วมกัน
3. การมีภาวะผู้นำทางวิชาการ คือการที่ครูใหญ่เป็นคนที่เข้าใจในงานวิชาการและมีคุณลักษณะที่จะประยุกต์งานไปสู่ประสิทธิผล

4. บรรยายาศที่มีคามคาดหวังสูง คือการที่บุคคลในขณะมีความสามารถที่จะนำนักเรียนไปสู่การเรียนเพื่อรอบรู้ในทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น

5. การให้เวลามาก ๆ ในการปฏิบัติการกิจของโรงเรียน คือการมีเวลาที่จะให้กับนักเรียนในการวางแผนการจัดกิจกรรม และฝึกทักษะต่าง ๆ

6. ความดีในการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน คือการใช้เวลาในการปรับปรุงผลสัมฤทธิ์นักเรียนเป็นรายบุคคล และมีโปรแกรมเพื่อการช่วยเหลือ แนะนำนักเรียนเป็นรายบุคคล

7. การมีความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนในเชิงบวก คือการที่มีการส่งเสริมให้ผู้ปกครองสนับสนุนในการกิจ และกิจกรรมของโรงเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์นักเรียนดีขึ้นสำหรับ Walsh (1999, p. 235) วิเคราะห์ว่าโรงเรียนมีเป้าหมายสูงสุดคือการบริหารงานร่วมกับคณะครู และนักเรียนให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพ โดยนักเรียนในโรงเรียนทุกคนมีการเรียนรู้เพิ่มเติมที่ องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนมีดังนี้

1. การเข้าถึงความสำเร็จที่แท้จริง
2. การเข้าถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ
3. การรับรู้ถึงบริบทที่อยู่รอบโรงเรียน
4. การรู้ถึงจุดแข็ง จุดอ่อนของทีมงาน
5. การรู้ถึงระดับและความสามารถของนักเรียน
6. มีระบบบริหารข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ
7. การรู้ถึงลำดับของงานและการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน
8. การมีวิสัยทัศน์และรู้ว่าเป้าหมายของโรงเรียนอยู่ที่ไหน

นอกจากนี้แนวคิดของ Van Dham et al. (2002, p. 384) ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง โดยเสนอว่าควรมีการประเมินประสิทธิภาพโรงเรียนสองส่วน ดังนี้คือ

1. ผลผลิตที่เป็นวิชาการ (Academic Output) ของโรงเรียน โดยวัดจากคะแนนวิชาคณิตศาสตร์และภาษาศาสตร์ อันเป็นวิชาที่เป็นเครื่องมือแห่งการเรียนรู้ และเป็นวิชาที่เป็นทักษะพื้นฐานของนักเรียน โดยวัดจากเกรดในวิชาดังกล่าวของนักเรียน โดยให้เหตุผลว่าวิชาคณิตศาสตร์และภาษาศาสตร์ เป็นวิชาที่ครอบคลุมทักษะพื้นฐานความรู้ของบุคคล ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ และคิดเป็น

2. ผลผลิตที่ไม่ใช่วิชาการ (Non – academic Output) อาศัยแนวคิดของ Van Dham et al. (2002) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยประสิทธิภาพของโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประเทศเบลเยียม เป็นการศึกษาแบบพหุระดับ ที่ศึกษาแบบระยะยาวถึง 10 ปี ใช้เครื่องมือวัดประสิทธิภาพที่พัฒนา

โดย Van Landegham et al. (2002) ซึ่งได้พัฒนาเครื่องมือชื่อ The Loso Well – being Questionnaire ที่ปรับปรุงมาจาก Smiths and Vorst (1982), Jensen (1982) and Stoel (1980) ชื่อ “Academic self – concept” ซึ่งมีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือไว้วางเชื่อถือ โดยข้อคำถามมีทั้งเชิงบวก และเชิงลบ มีทั้งหมด 8 ด้าน ดังนี้

1. ความสนใจสิ่งที่เรียน คือ พฤติกรรมของนักเรียนที่เกี่ยวกับความสนใจในเนื้อหาวิชา การเห็นความสำคัญ ความจำเป็น และประโยชน์ของการเรียนการสอนในโรงเรียนในภาพรวม ทุกรายวิชา

2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน คือ ความสัมพันธ์ที่ดีที่เกิดขึ้นระหว่างครู กับนักเรียน ที่นักเรียนสามารถรับรู้ เมื่อได้รับการปฏิบัติจากครู เช่น ความรู้สึกที่ครูใจดี ครูเข้าใจ ความรู้สึกของนักเรียนการให้ความช่วยเหลือของครูเมื่อนักเรียนมีปัญหา เป็นต้น

3. ความเป็นอยู่ที่ดีใน โรงเรียน คือ ความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ ในโรงเรียน เช่น ความรู้สึกภาคภูมิใจที่มีต่อโรงเรียน ความรู้สึกถึงความรุ่มร่ามน่าอยู่ภายใน โรงเรียน

4. ความสนใจในชั้นเรียน คือ คือพฤติกรรมที่นักเรียนมีความสนใจใฝ่รู้ต่อบทเรียน ที่ครูสอน เช่น การแสดงถึงการมีส่วนร่วมในบทเรียน การตั้งใจฟังการอธิบายของครู ความจริงจัง ต่อการสอนของครู การรับผิดชอบงานที่ครูมอบหมาย

5. แรงจูงใจต่อสิ่งที่เรียน คือ แรงผลักดันภายในที่เกิดขึ้นในจิตใจของนักเรียนในการที่จะบรรลุผลสำเร็จในการเรียน หรือกิจกรรมในโรงเรียน เช่น ความรู้สึกจะทำงานให้ดีกว่าเดิม อยู่เสมอความกล้าหาญในการทำสิ่งที่ดีกว่าให้สำเร็จ การทุ่มเทความสามารถในการเรียนอย่างเต็มที่ เป็นต้น

6. เจตคติต่อการบ้าน คือ พฤติกรรมของนักเรียนที่มีต่อการเอาใจใส่ และการให้ความสำคัญต่อการบ้านที่ครูมอบหมายให้

7. มโนทัศน์ทางด้านวิชาการ คือ ความรู้ ความสามารถของนักเรียนที่มีในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูในโรงเรียนที่นักเรียนสามารถประเมินตนเองได้ เช่น ความสามารถในการเข้าใจเนื้อหาที่เรียนผ่านมาแล้ว ความมั่นใจในผลการสอบของตน ความสามารถในการเรียนรู้ ของตน ความสามารถในการอธิบายเนื้อหาที่เรียนให้ผู้อื่นฟัง เป็นต้น

8. การบูรณาการทางสังคมในห้องเรียน คือ ความรู้สึกเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่าง ตนเองกับเพื่อนของนักเรียนที่ต้องอยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่นทั้งในห้องเรียนและเมื่ออยู่บ้าน เช่น การเข้ากับเพื่อนได้ดี การร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อน เป็นต้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการวิจัยเพื่อศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียน

แม้ว่าการศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนจะมีการศึกษากันอย่างจริงจัง และเป็นประเด็นที่สนใจของทุกประเทศทั่วโลกมานานนับ 30 ปี แต่อย่างไรก็ตามยังมียุทธศาสตร์ที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของโรงเรียนที่กว้างขวาง ถ้าหากผู้วิจัยไม่ศึกษาถึงประเด็นปัญหาและหาทางแก้ไขล่วงหน้าแล้ว อาจนำไปสู่ความไม่น่าเชื่อถือของผลการวิจัยหรือการไม่ยอมรับในผลของการวิจัยได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเสนอประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่สรุปจากแนวคิดของนักวิชาการด้านประสิทธิผลของโรงเรียน ได้แก่ Burstein (1980), Raudenbush and Bryk (1986), นงลักษณ์ วิรัชชัย (2535; 2538) โดยสรุปได้ดังนี้

1. การขาดความแน่ชัดของเกณฑ์สำหรับวัดประสิทธิผลของโรงเรียน ในอดีต การวัดประสิทธิผลของโรงเรียนมีการวัดเฉพาะผลจากการทดสอบคะแนนเป็นสำคัญ อาจเป็นคะแนนสอบมาตรฐาน คะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ คะแนนทดสอบผลระดับชาติ หรือการวัดเฉพาะรายวิชาหลักบางรายวิชาเช่นรายวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ เป็นต้น ในระยะการวัดประสิทธิผลโรงเรียนมีการวัดโดยมีการใช้เกณฑ์เพิ่มมากขึ้น เพราะมีความเชื่อว่าการจะบอกว่าโรงเรียนใดมีประสิทธิผลที่ดีกว่าอีกโรงเรียนหนึ่งถ้าใช้เกณฑ์คะแนนทดสอบเพียงอย่างเดียวก็จะไม่เพียงพอ การวัดที่เพิ่มขึ้นนี้เป็นผลจากการแสดงออกจากรู้สึกของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียนเช่นความรู้สึกพึงพอใจของคณะครู เจตคติของนักเรียนต่อโรงเรียน บรรยากาศภายในโรงเรียน การแก้ปัญหาภายในโรงเรียน และความรู้สึกพึงพอใจของผู้ปกครอง เป็นต้น ซึ่ง บุญเรือง ศรีเหรียญ (2542) และ งามอาจ นัยพัฒน์ (2544) เรียกว่า เป็นการวัดผลการเรียนรู้ทางด้านการไม่ใช่วิชาการ (Non Academic Learning Outcomes) ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีการวัดประสิทธิผลของโรงเรียนที่มีเกณฑ์ในการวัดที่สมบูรณ์ และน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น แต่ก็ไม่มีใครสามารถบอกได้ว่าเกณฑ์ของใครดีที่สุด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และความรอบคอบของผู้ที่ต้องการวัดเป็นสำคัญ

2. โมเดลการวัดประสิทธิผลของโรงเรียนที่ไม่สอดคล้องกับสภาพจริง สาเหตุนี้มีผลสืบเนื่องมาจากการใช้เกณฑ์ในการวัดประสิทธิผลของโรงเรียน กล่าวคือ ในการวัดระยะแรกจะมีการวัดคะแนนของนักเรียนเป็นสำคัญซึ่งโมเดลในการวัดก็จะเป็นลักษณะของโมเดลแบบป้อนเข้า – ป้อนออก (Input – Output Model) โมเดลการวัดแบบนี้จะเน้นเฉพาะป้อนเข้า ได้แก่ คุณลักษณะของโรงเรียน คุณลักษณะของครู คุณลักษณะของนักเรียน คุณลักษณะของผู้บริหาร เช่นหนังสือเรียน สื่อการเรียนการสอน ความรู้พื้นฐานของนักเรียน คุณวุฒิของครู ประสบการณ์การบริหาร ฯลฯ โดยให้สิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนวัตถุดิบที่ป้อนเข้าเครื่องจักรในโรงงาน และก็จะมีการวัดผลผลิตที่เกิดขึ้นซึ่งสิ่งนั้นก็คือผลคะแนนสอบของนักเรียนนั่นเอง

ต่อมาโมเดลนี้ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในเรื่องของความคลาดเคลื่อนของการวัด เช่น ในงานวิจัยของโคลแมน และนักวิจัยในยุคแรก ๆ ที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน จึงทำให้มีการพัฒนาโมเดลอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นโมเดลที่ศึกษาระบบทรัพยากร และการศึกษา ที่มองความสัมพันธ์ขององค์กรที่เปรียบเสมือนกับสิ่งมีชีวิตและการมององค์กรในระบบเปิด (Open System) หรือ อาจกล่าวได้ว่าการมุ่งเน้นที่กระบวนการภายใน (Process) อันประกอบด้วยกิจกรรมในห้องเรียน และกิจกรรมการบริหารของโรงเรียน และมีความสนใจต่อสภาพแวดล้อมภายนอก (Environment) อันได้แก่สภาพสังคม ชุมชนและองค์กรที่รายรอบโรงเรียนด้วยสภาพความเป็นจริงขององค์กรทางการศึกษา สืบเนื่องจากข้อผิดพลาดในการมององค์กรในลักษณะของโรงงาน ที่มีปัจจัยนำเข้าและผลผลิต ทำให้การวัดและการวิเคราะห์ข้อมูลตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวัดในระนาบเดียว (Single – level Data) ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว โครงสร้างการบริหารของโรงเรียน และสภาพการจัดการเรียนการสอนหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ การจัดองค์กรของโรงเรียนมีลักษณะเป็นชั้นของสายบังคับบัญชา การดำเนินงานของผู้บริหารย่อมกระทบต่อการสอนของครู และการสอนของครูก็จะกระทบมายังนักเรียนในห้องเรียนอีกทอดหนึ่งลดหลั่นกันลงมา (Hierarchical) หากผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาธรรมชาติของข้อมูลทางการศึกษาที่เป็นจริงแล้ว การศึกษาประสิทธิภาพของโรงเรียนย่อมเกิดข้อผิดพลาดและนำไปสู่การออกแบบการวิจัย (Research Design) ที่ผิดพลาดเก็บข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน และนำไปสู่การออกแบบการวัดและวิเคราะห์ข้อมูลที่ผิดพลาดต่อไปตามลำดับ อันจะทำให้มีผลต่อการยอมรับผลการวิจัยในที่สุด

3. ความคลาดเคลื่อนจากสถิติที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยยุคแรก ๆ จะมีการใช้การศึกษาเชิงปริมาณในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของโรงเรียน โดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการประมาณค่าพารามิเตอร์ ซึ่งมุ่งสนใจว่าข้อมูลทางการศึกษาเหล่านี้อยู่ร่วมกันในระนาบเดียวกัน (Single – level Data) ผลจากการวิเคราะห์จึงมีปัญหาการลำเอียง อันเกิดจากการรวมกันของข้อมูล (Aggregation Bias) การคลาดเคลื่อนดังกล่าว ต่อมาได้รับการแก้ไขโดยมีการพัฒนาการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีลักษณะเป็นระนาบหลายระนาบที่ลดหลั่นกัน (Hierarchical) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีหลายระดับที่เรียกว่า การวิเคราะห์พหุระดับ (Multi – level Analysis) โดยใช้โปรแกรมที่เรียกว่า Hierarchical Linear Model หรือ HLM ซึ่งการวิเคราะห์แบบนี้จะมีการแบ่งข้อมูลออกเป็นระดับต่าง ๆ ตามสภาพที่เป็นจริงของข้อมูล ซึ่งผลการวิเคราะห์จะให้ความแม่นยำในการประมาณค่าพารามิเตอร์ที่เป็นที่ยอมรับของนักวิจัยในปัจจุบันมากที่สุด ในกรณีที่ข้อมูลมีลักษณะธรรมชาติที่เป็นระดับต่าง ๆ กัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกณฑ์การประเมินประสิทธิผลโรงเรียน

การประเมินประสิทธิผลขององค์กรในประเทศไทยได้มีผู้สนใจทำการศึกษาและประเมินประสิทธิผล เช่น เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2525) ได้ให้แนวคิดในการประเมินประสิทธิผลขององค์กรว่า ความสำเร็จขององค์กรจะต้องประกอบไปด้วย บุคลากรที่มีความสามารถ การกำหนดนโยบายหรือจุดมุ่งหมายในการทำงาน การอธิบายสร้างความเข้าใจในงาน การมอบอำนาจหน้าที่ และการส่งเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้อื่นเกิดศรัทธาในตนเอง ในระยะเวลาต่อมา กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยเกี่ยวข้องกับผู้บริหารที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน ซึ่งตัวบ่งชี้หรือเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนได้ใช้แนวคิดของ Hoy and Miskel (1991) โดยวัดจากเกณฑ์ 4 ประการ คือ ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน ความสามารถในการแก้ไขปัญหาภายในโรงเรียน สำหรับการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาประสิทธิผลขององค์กรโดยการวิเคราะห์ ภาวะผู้นำของศึกษานิเทศก์จังหวัดที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลขององค์กร สำนักงานศึกษานิเทศก์จังหวัด ทำการศึกษาโดย ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม (2538, หน้า 111) ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินหรือตัวชี้วัด เป็น 5 ด้าน คือ ความสามารถในการปรับตัว ความสามารถในการผลิตและบริการ ความสามารถในการประสานงาน ความพึงพอใจในการทำงานและความผูกพันต่อสำนักงาน ซึ่งจะเห็นข้อเปรียบเทียบได้ว่า การศึกษาประสิทธิผลขององค์กรใช้พื้นฐานแนวคิด ทฤษฎีเดียวกัน แต่ตัวเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิผลแตกต่างกัน บุญเรือน หมั่นทรัพย์ (2538) ได้ทำการวิจัยปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาระดับมัธยม ศึกษาของโรงเรียนเอกชนคาทอลิก ใช้เกณฑ์การวัดประสิทธิผล 2 ประการ คือ ความสามารถในการปรับปรุงการจัดการศึกษาของโรงเรียน และความสามารถในการบูรณาการภายในโรงเรียน โดยอาศัยแนวคิดของ Bennis (1971) ส่วน ราชนย์ บุญธิมา (2542ก) ได้ศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อผลสำเร็จของการนำหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นไปปฏิบัติ กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงราย โดยใช้เกณฑ์ในการประเมิน 5 ประการประกอบด้วย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การปรับตัวของนักเรียน การควบคุมตนเองของนักเรียน การตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียน และความพึงพอใจในงานของครู สำหรับประเมินองค์กรในงานวิจัยของ พร ภิศก (2546) เกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรและปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนเหล่าสายวิทยาการกองทัพบก ได้ใช้เกณฑ์ในการประเมินองค์กร 3 ประการ คือ ความสามัคคีของบุคลากร นวัตกรรมในโรงเรียน และการพัฒนาบุคลากร ในปีต่อมา พิมพอร์ สดเอี่ยม (2547) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารวิชาการของสาขาวิชาในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันราชภัฏ

โดยใช้เกณฑ์ในการประเมิน 3 ประการ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา ความพึงพอใจในการทำงานของอาจารย์ และการรับรู้ประสิทธิผลของการบริหารในด้านปริมาณ คุณภาพ ประสิทธิภาพความสามารถในการปรับตัวและความยืดหยุ่นในการบริหารวิชาการโดยรวม ของสถาบันราชภัฏ เช่นเดียวกับ ปิติชาย ต้นปิติ (2547) ได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้เกณฑ์การประเมินประสิทธิผลองค์กร 4 ด้าน คือ ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ด้านความสามารถในการบรรลุเป้าหมาย ใช้ผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ความสามารถในการบูรณาการ ใช้ความสามารถของสถานศึกษาในการเชื่อมประสานหน่วยงานต่าง ๆ ให้สามารถทำงานไปในทิศทางเดียวกัน และความสามารถในการธำรงรักษา แบบแผนทางวัฒนธรรมองค์กร ได้แก่ ความรัก ความศรัทธา ความผูกพันต่อสถานศึกษา และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้ รัชช กรุดมณี (2550) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพขององค์กรของโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยพิจารณาจากความสามารถในการผลิต ความมีประสิทธิภาพ การรักษาสภาพองค์กร และความพึงพอใจต่อองค์กร นอกจากนี้ เสริมศักดิ์ วิศาลภรณ์ (2525, หน้า 82 – 84) ได้ให้ข้อคิดเห็นเป็นแนวทางในการประเมิน ประสิทธิภาพของโรงเรียน เพื่อนำไปสู่การประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน เพราะในปัจจุบัน การจัดการศึกษาผู้บริหารจะต้องตระหนักถึงคุณภาพเป็นสำคัญ ผู้บริหารจะต้องมองการบริหาร จัดการเป็นระบบเปิด ที่ผูกพันเกี่ยวเนื่องกันทั้งภายในองค์กรและสถานการณจากนอกองค์กร ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นการประเมินประสิทธิผลจึงควรประเมินส่วนต่าง ๆ และตัวบ่งชี้ดังต่อไปนี้

1. ส่วนของสิ่งป้อนเข้า ได้แก่ บุคลากรทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติการ และฝ่ายสนับสนุนงบประมาณ ทฤษฎีหรือองค์ความรู้ที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการ ระดับนโยบายทั้งส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา รวมทั้งข้อกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กร
2. ส่วนของกระบวนการเปลี่ยนสภาพ ได้แก่ โครงสร้างขององค์กร วัฒนธรรมองค์กร แรงจูงใจ ภาวะผู้นำ การตัดสินใจ การสื่อสาร การบริหารจัดการเกี่ยวกับหลักสูตร การพัฒนาเทคนิค การสอน และบรรยากาศการบริหาร
3. ส่วนของผลผลิตของการบริหารจัดการคือเป้าหมายการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ผลการปฏิบัติงานของครู อาจารย์ ความเจริญงอกงามของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง ชุมชน เจตคติของนักเรียนที่มีต่อสถานศึกษาและความพึงพอใจของผู้ได้รับประโยชน์จากการจัดการศึกษา เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บังคับบัญชา ครูผู้สอน นักเรียน เป็นต้น

ในปัจจุบันเกณฑ์การประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนใช้มาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และ รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรฐานการศึกษาของประเทศไทยจึงเป็นข้อกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นแนวเทียบเคียงให้แก่กิจกรรมที่กระทำในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็นการประเมิน เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาอันถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การจัดการศึกษามีการพัฒนา และมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2546, หน้า 9) สำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาได้กำหนดตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 12 ตัวบ่งชี้ ซึ่งครอบคลุมทั้ง 4 มาตรฐานตามที่กฎกระทรวงฯ กำหนด โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มตัวบ่งชี้ ได้แก่ กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน จำนวน 8 ตัวบ่งชี้ กลุ่มตัวบ่งชี้ อุตลักษณ์ จำนวน 2 ตัวบ่งชี้ และกลุ่มตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม จำนวน 2 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ (สำนักงาน รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2554)

กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน จำนวน 8 ตัวบ่งชี้

1. ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี
2. ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์
3. ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
4. ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น
5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน
6. ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการพัฒนาสถานศึกษา
8. พัฒนาการของการประกันคุณภาพภายในโดยสถานศึกษาและต้นสังกัด

กลุ่มตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ จำนวน 2 ตัวบ่งชี้

9. ผลการพัฒนาให้บรรลุตามปรัชญา ปณิธาน/วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์

ของการจัดตั้งสถานศึกษา

10. ผลการพัฒนาตามจุดเน้นและจุดเด่นที่ส่งผลสะท้อนเป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา

กลุ่มตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม จำนวน 2 ตัวบ่งชี้

11. ผลการดำเนินงาน โครงการพิเศษเพื่อส่งเสริมบทบาทของสถานศึกษา

12. ผลการส่งเสริมพัฒนาสถานศึกษาเพื่อยกระดับมาตรฐาน รักษามาตรฐาน และพัฒนา

สู่ความเป็นเลิศที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา มาตรฐานการศึกษาเป็นคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้น จากการปฏิบัติงานที่นำเอาทรัพยากรต่าง ๆ มาดำเนินการ

เพื่อนำไปสู่ผลผลิตที่มีคุณภาพมาตรฐานการศึกษาประกอบด้วย องค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้ที่ระบุถึงความสำเร็จของการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทของโรงเรียน ตัวบ่งชี้ผลการปฏิบัติงาน (Performance Indicator) เป็นการวัดเชิงปริมาณหรือคุณภาพ สำหรับใช้ตัดสินการปฏิบัติงานของคน กลุ่ม หน่วยงาน หรือระบบจะเห็นได้ว่าการประเมินประสิทธิผลขององค์กรหรือการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนนั้น จะมีแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์รูปแบบ เกณฑ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนจากนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิด และกำหนดเกณฑ์เป็นตัวชี้วัดบ่งบอกประสิทธิผล ปรากฏดังตารางที่ 2 – 1

ตารางที่ 2 – 1 ผลการวิเคราะห์และสรุปเกณฑ์ตัวชี้วัดประสิทธิผลของโรงเรียนนักรศึกษาต่างประเทศ

	นักรศึกษา																
เกณฑ์การประเมิน ประสิทธิผลของ โรงเรียน	Mott (1972)	Hoy & Miskel (2008)	Lightfoot (1986)	Vam Damme (2002)	Lunenburg & OrNSTein (2004)	Hall (1991)	Bossert (1988)	Gillham. (2000)	Purkey & Smith (1983)	Scheerens & Bosker (1997)	Edmons (1979)	Duttweiler (1990)	Purkey & Smith (1982)	Rouche & Baker (1986)	Stedman (1987)	Wayson et al. (1988)	Wimpelberg, Teddie, & Stringfield (1989)
ผลสัมฤทธิ์																	
ทางการเรียน	✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การพัฒนาักเรียน																	
มีเจตคติทางบวก	✓	✓															✓
ความสามารถ																	
ในการปรับเปลี่ยนต่อ																	
สภาวะแวดล้อม	✓	✓															✓
ความสามารถ																	
ในการแก้ปัญหา																	
อย่างเป็นระบบ																	
ของนักเรียน	✓	✓										✓	✓	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 2-1 (ต่อ)

ตารางที่ 2 – 1 (ต่อ)

นักรการศึกษา	
เกณฑ์การประเมิน ประสิทธิผลของ โรงเรียน	
เจตคติในการทำ การบ้าน	Mott (1972) Hoy & Miskel (2008) Lightfoot (1986) Vam Damme (2002) Lunenburg & Ornstein (2004) Hall (1991) Bossert (1988) Gillham. (2000) Purkey & Smith (1983) Scheerens & Bosker (1997) Edmons (1979) Duttweiler (1990) Purkey & Smith (1982) Rouche & Baker (1986) Stedman (1987) Wayson et al. (1988) Wimpelberg, Teddlie, & Stringfield (1989) Duttweiler (1988) Creemers (1993) Lipsitz (1984)
มนทัศน์ทางด้าน วิชาการ	✓
การบูรณาการทาง สังคมในห้องเรียน	✓

ตารางที่ 2 – 2 ผลการวิเคราะห์และสรุปเกณฑ์ตัวชี้วัดประสิทธิผลของโรงเรียนของนักรศึกษาไทย

นักรศึกษาไทย	
เกณฑ์การประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน	
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2542) ปิติชาย ต้นปิติ (2547) พินพอร สติเยี่ยม (2547) จิตชนก เริงขาว (2541) ถาวร เสงี่ยม (2550) ผู้พัฒน วิวัฒนานนท์ (2549) นริศ สวัสดิ์ (2550) องอาจ นัยพัฒน์ (2542) สุรัชย์ ช่วยเกิด (2547) วิลาวรรณ สุขชัย (2545) กมลวรรณ ชัยสวณิชศิริ (2536) ยงยุทธ ปรีชากุล (2543) รุ่ง แก้วแดงและ ชัยณรงค์ สุวรรณสาร (2536)
ความพึงพอใจของครู	✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓
ความสามารถในการปรับเปลี่ยนต่อสภาวะ	
แวดล้อม	✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓

ตารางที่ 2 – 2 (ต่อ)

เกณฑ์การประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน	นักการศึกษาไทย										
	เสริมศักดิ์ วัฒนาภรณ์ (2542)	ปิติชัย หันปิติ (2547)	พิมพ์อร สติเอี่ยม (2547)	จิตชนก เข้มขาว (2541)	ถาวร เสี่ยงเอียด (2550)	สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์ (2549)	นริศ สวัสดิ์ (2550)	องอาจ นัยพัฒน์ (2542)	สุรัชย์ ข้วยเกิด (2547)	วิลาวรรณ สุขชัย (2545)	กมลวรรณ ชัยสวณิชศิริ (2536)
ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ของนักเรียน						✓			✓	✓	✓
การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ	✓	✓							✓		
ความสามารถในการบรรลุวัตถุประสงค์ ของโรงเรียน							✓				✓
สุขภาพ พละอนามัย และสุขที่ดี							✓				
ความสามารถในการประสานงาน	✓	✓									
ความภูมิพินต้ององค์กร แรงจูงใจ และ ความศรัทธา		✓	✓								
คุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน						✓	✓				
ทักษะในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ							✓				
ความสามารถ ทักษะ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของนักเรียน							✓				
สุนทรียภาพ ทางศิลปะ ดนตรี และกีฬา							✓				
การรักษาการทำงานและเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต							✓				
ความสามารถในการสื่อสารและการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศ							✓				
การอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และพัฒนาสิ่งแวดล้อม							✓				
ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย							✓				
เจตคติของนักเรียนต่อโรงเรียน								✓			

ตารางที่ 2 – 2 (ต่อ)

เกณฑ์การประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน	นักการศึกษาไทย									
	เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2542)	ปิติชัย คำนปิติ (2547)	พิมพ์อร สถิติเยี่ยม (2547)	จิตชนก เข้มเจ้า (2541)	ถาวร เสี่ยงเอียด (2550)	ผู้วัฒน์ วิวัฒน์นันท์ (2549)	นริศ สวัสดิ์ (2550)	องอาจ นัยพัฒน์ (2542)	สุรัชย์ ช้วยเกิด (2547)	วิลาวรรณ สุขชัย (2545)
ความสนใจในสิ่งที่เรียน					✓					
สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน					✓					
ความเป็นอยู่ที่ดีในโรงเรียน					✓					
ความสนใจในชั้นเรียน					✓					
แรงจูงใจในสิ่งที่เรียน					✓					
เจตคติในการทำการบ้าน					✓					
มโนทัศน์ทางวิชาการ					✓					
การบูรณาการทางสังคมในห้องเรียน					✓					

จากตารางที่ 2 – 1 และ 2 – 2 พบว่า เกณฑ์ที่สำคัญของผลลัพธ์ที่ควรคำนึงถึงในการประเมินหรือตัวชี้วัดประสิทธิผลของโรงเรียน มี 3 ประการ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความพึงพอใจในการทำงานและประสิทธิผลโดยรวมของโรงเรียน ดังนั้นการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงจำเป็นที่จะต้องเลือกรูปแบบและเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิผล โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีและสภาพความเป็นจริงของโรงเรียน โดยสรุปเป็นประเด็นนำไปสู่การเลือก หรือกำหนดรูปแบบและเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนเป็นองค์กรอยู่ในระบบสังคม ตามแนวคิดทฤษฎีระบบสังคมของพาร์สัน (Parsons) ซึ่งจะต้องมีการปรับตัว การบรรลุปเป้าหมาย การบูรณาการ และการธำรงรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรม (Hoy & Miskel, 1991, p. 383)

2. โรงเรียนเป็นองค์กรตามทฤษฎีระบบ ซึ่งต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งภายในองค์กรและภายนอก เป็นทฤษฎีสมัยใหม่ที่จะพิจารณาหรือวิเคราะห์องค์กรทั้งระบบในทุกส่วน

ขององค์ประกอบและสภาพแวดล้อม ตลอดจนการพิจารณาผลการย้อนกลับของข้อมูลต่าง ๆ เป็นระบบที่เปลี่ยนแปลงมีความเกี่ยวข้องกับทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต (Hoy & Miskel, 2001, p. 31; สมยศ นาวิการ, 2544, หน้า 83 – 85)

3. ผู้เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเนื่องจากโรงเรียนเป็นองค์กรอยู่ในสังคมและเป็นระบบสมาชิกขององค์กร คือ บุคคล ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือเกี่ยวข้องกับโรงเรียน อันได้แก่นักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน (Hoy & Miskel, 2001, pp. 294 – 295)

4. กรอบแนวคิดการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนใช้แนวทางบูรณาการ (Integration) ตามแนวทางการประเมินประสิทธิผลขององค์กรในแง่ของเป้าหมาย และแนวทางการประเมินประสิทธิผลขององค์กรในแง่ของระบบ – ทรัพยากร ผสมผสานบูรณาการเข้าด้วยกัน เพราะการใช้รูปแบบเดียวจะไม่ตรงและครอบคลุมตามบทบาทหน้าที่ภารกิจของโรงเรียน ซึ่งมีการกิจกรรมมากมายหลากหลายทั้งมุ่งเน้นการส่งเสริมคุณภาพของนักเรียน การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานจัดระบบโครงสร้างและจัดสรรทรัพยากร (Hoy & Miskel, 2001, p. 293)

5. เกณฑ์ (Criteria) ในการวัดประสิทธิผลของโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นระดับความสำเร็จระดับหนึ่ง ใช้เกณฑ์ในการวัดเป็นแบบหลายเกณฑ์หรือ พหุเกณฑ์ (Multiple Criteria Measures of Effectiveness) เพราะจะมีความครอบคลุมตามจุดประสงค์ หรือบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนหรือความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน (Hoy & Miskel, 2001, p. 297)

สำหรับในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยวัดประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยวัดผลผลิตโรงเรียนเชิงวิชาการ และผลผลิตโรงเรียนที่ไม่ใช่วิชาการ เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาและบริบทของโรงเรียน และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2553 ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

งานวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของโรงเรียน

อาคม ใจแก้ว (2542) ศึกษาเรื่องการนำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ โดยศึกษาจากตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติสองตัวแบบ ทั้งที่เป็นเยาวชนไทยมุสลิมและข้าราชการที่รับผิดชอบในโครงการส่งเสริมการศึกษาสายสามัญ และโครงการส่งเสริมการเรียนการสอนอิสลาม ศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้สามจังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา และสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ตัวแบบที่ 1 พบว่า ปัจจัยด้านชุมชนและปัจจัยด้านประชาชนมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติเชิงทัศนคติ ในขณะที่ปัจจัยด้านประชาชน มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของนโยบายที่เป็นผลการเรียนภาษาไทยและปัจจัยด้านชุมชนมีความสัมพันธ์กับผลการเรียนอิสลามศึกษา ตัวแบบที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านข้าราชการและปัจจัยด้านงบประมาณมีความสัมพันธ์ทางตรงกับความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

เชิงทัศนคติผลการวิจัยในการทดสอบเชิงคุณภาพภายใต้การสังเกต สัมภาษณ์จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ณ จุดที่ตั้งโครงการปรากฏว่า ทุกปัจจัยมีผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการ การนำนโยบายไปปฏิบัติในทุกมิติตัวแปรตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยด้านลักษณะชุมชนที่มีความยึดมั่นในวัฒนธรรมปัจจัยด้านนโยบาย และปัจจัยด้านข้าราชการจะมีความสำคัญมากที่สุด ตามลำดับ

สรุปได้ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้บรรลุความสำเร็จได้นั้นจะต้องให้ความสำคัญต่อปัจจัย 3 ประการต่อไปนี้คือ ปัจจัยด้านชุมชนที่แน่น ความยึดมั่นในวัฒนธรรม ปัจจัยด้านนโยบายและปัจจัยด้านข้าราชการระดับล่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการระดับล่างนั้นเป็นผู้เชื่อมโยงนโยบายระดับนามธรรมลงสู่ผลการปฏิบัติระดับพื้นที่ เป็นรูปธรรม หากข้าราชการขาดความตั้งใจจริง ไม่มีความสามารถด้านวิชาชีพ หรือไม่อาจปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่แล้วถึงแม้นโยบายจะมีความชัดเจน สอดคล้องกับสภาพปัญหา และวัฒนธรรมของพื้นที่เพียงใด ก็อาจจะทำให้ นโยบายล้มเหลวได้ในที่สุด

ศักดิ์เรศ ประกอบผล (2539) วิจัยเรื่องการศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตภาคกลาง ตามการรับรู้ของครูระหว่างโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง กับโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีสภาพแวดล้อมทางการเรียนอยู่ในระดับดีกว่าโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลจากการสัมภาษณ์และสังเกต มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อม ทางการเรียนด้านทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้นี้ ด้านสื่อการสอน ควรมีสุนัขสื่อโรงเรียนควรมีบรรยากาศที่ดี สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย

พัชรา ทศนวิจิตรวงศ์ (2540) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สังกัดกรมสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า ความถนัดทางการเรียนด้านภาษา (X1) ตัวเลข (X2) ความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ (X5) การรับรู้ตนเองด้านความสามารถในการเรียนคณิตศาสตร์ (X6) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียนคณิตศาสตร์ (X7) และความวิตกกังวลในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ (X8) มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา คณิตศาสตร์ (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนความถนัดทางการเรียนด้านเหตุผล (X3) และ มิติสัมพันธ์ (X4) มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยังพบว่า ตัวพยากรณ์ที่ดีในการพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ (Y) ได้แก่ ความถนัดทางการเรียนด้านภาษา (X1) ตัวเลข (X2) ความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ (X5) การรับรู้ตนเองด้านความสามารถในการเรียนคณิตศาสตร์ (X6)

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียนคณิตศาสตร์ (X7) โดยที่ตัวพยากรณ์ ทั้งห้านี้สามารถพยากรณ์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา คณิตศาสตร์ได้ร้อยละ 46.53

วิณา สมสุข (2540, หน้า 66) ศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน ของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะเกษตรศาสตร์บางพระ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธีสเตปไวส์ พบว่า ตัวพยากรณ์ที่ดีในการพยากรณ์สัมฤทธิ์ ผลทางการเรียนมีเพียงตัวเดียว คือ วิธีเรียน

ชิดชนก เชิงเซาว์, อัมภา บุญช่วย และทวี ทองคำ (2541, หน้า 150) ศึกษาและวิเคราะห์ โครงสร้างขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลโรงเรียน โดยวิธีสร้างแบบจำลอง โครงสร้างเชิงความแปรปรวนร่วม พบว่า มีคุณลักษณะ 3 ด้านที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผล โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ องค์ประกอบด้านบริหาร โรงเรียนการจัดการเรียนการสอนของครู และคุณลักษณะของนักเรียน สำหรับดัชนีบ่งชี้ องค์ประกอบด้านการบริหารโรงเรียนคือ การบริหารงานทั่วไป และการบริหารความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดัชนีชี้วัดคุณลักษณะการจัดการเรียนการสอนของครู คือ ความรู้ ความสามารถในการสอนของครูคุณลักษณะส่วนตัวของครู และความสัมพันธ์ระหว่างครู กับนักเรียน สำหรับดัชนีบ่งชี้คุณลักษณะของนักเรียน คืออาชีพของผู้ปกครอง และอัตรา การขาดเรียนของนักเรียน สำหรับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งวัด โดยการใชผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในวิชาภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ และ พบว่า ผลการเรียนอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

ทัศนีย์ พรหมไพจิตร (2541) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนต่อในระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนประถมศึกษายายโอกาสของเยาวชนไทยมุสลิมใน 4 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ ศึกษาโดยวิธีการสัมภาษณ์ที่มีแบบสัมภาษณ์ 2 ชุด สัมภาษณ์ครูผู้สอนในโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษาและสามารถพูดภาษามลายูท้องถิ่นได้ ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยด้าน ประชากร (เพศชาย และอายุน้อย) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (ผู้ปกครองประกอบอาชีพกรรมกร เป็นผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต และการมีปริมาณผลผลิตต่ำ) ปัจจัยด้านจิตวิทยา (เยาวชน มีเจตคติต่อการเรียนการคล้อยตามกลุ่มเพื่อน) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (ความไม่สะดวกในการเดินทาง จากบ้านมาโรงเรียน) มีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลต่อการเรียนต่อ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนไทยมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้พบว่าปัจจัยด้านสังคมเป็นปัจจัยเดียวที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการเรียนต่อ

ประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์ (2540) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของ หน่วยศึกษานิเทศก์ ผลวิจัยพบว่า คุณลักษณะของบุคคลในองค์กรซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ

ของศึกษานิเทศก์ด้านความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ด้านการฝึกอบรม การวิจัย การผลิตสื่อ และด้านเทคโนโลยีมีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิผลองค์กร ส่วนคุณลักษณะผู้นำด้านสมรรถภาพทางกายและบุคลิกภาพ ความรู้ และวิสัยทัศน์ด้านการบริหารการศึกษา ทักษะการบริหารและคุณธรรม มีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิผลองค์กร วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิผลองค์กร

บุญลือ จันทสร (2542) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานโดยยึดวัตถุประสงค์ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 12 พบว่า พฤติกรรมการบริหารงานโดยยึดวัตถุประสงค์มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุภาภรณ์ เกษรรัตน์ (2543) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลในการบริหารงานของโรงเรียน ได้แก่ เพศ อายุ จำนวนครู ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน พฤติกรรมผู้นำวิชาการ พฤติกรรมการแก้ปัญหาความขัดแย้ง พฤติกรรม การบริหารและการเปลี่ยนแปลง ความพึงพอใจในการได้รับการสนับสนุน และปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลในการบริหารงานของโรงเรียน ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ในการทำงาน การได้รับการอบรม ขนาบของโรงเรียนและระดับชั้นที่เปิดสอน

จิตชนก เชิงเขาว์, ณรินทร์ ศรีวิหะ และวิรุฬห์ แสงงาม (2544, หน้า 127) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษาในจังหวัดปัตตานี ซึ่งศึกษาปัจจัยด้านนำเข้า ปัจจัยด้านกระบวนการ และปัจจัยด้านผลผลิต โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบการพรรณนาเพื่ออธิบาย ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 4 วิธี คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การเสวนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการศึกษาเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษามากที่สุด ได้แก่ ปัจจัยด้านกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ปัจจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการ และปัจจัยเกี่ยวกับกระบวนการประกันคุณภาพเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษา รองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านการนำเข้า ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับนักเรียน และปัจจัยเกี่ยวกับสื่ออุปกรณ์การเรียน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลน้อยที่สุดคือปัจจัยด้านการผลิต ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับหลักฐานการปฏิบัติการหรือร่องรอยการทำงาน และปัจจัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานที่เป็นผลมาจากการยอมรับนับถือระหว่างผู้ร่วมงานด้วยกันตามลำดับ

นาวาลย์ ปานากาแข็ง (2544) ศึกษาคุณภาพของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามเกณฑ์คุณภาพของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยศึกษาคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียน 7 ปัจจัย คือ ปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน บุคลากร ทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอนการจัดการบริหาร กิจกรรมนักเรียน และสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1) และมาตรา 15(2) ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุง โดยเร่งด่วนถึงพอใช้ทุกปัจจัยคุณภาพ 2) คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1) ที่ได้รับเงินอุดหนุนในอัตราร้อยละ 100 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับพอใช้ถึงดีมาก ส่วนคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่ได้รับเงินอุดหนุนในอัตราร้อยละ 60 และร้อยละ 40 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุง โดยเร่งด่วนถึงพอใช้ 3) คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมาตรา 15 (2) ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาสส่วนใหญ่ อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุง โดยเร่งด่วนถึงพอใช้ในทุกปัจจัยคุณภาพ

องอาจ นัยวัฒน์ (2544) ศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการวิเคราะห์หุ้ระดับ 2 ระดับ กำหนดให้คะแนนผลการเรียนรู้ทางด้านวิชาการในวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ และสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และผลด้านที่ไม่ใช่วิชาการได้แก่ เจตคติต่อโรงเรียน และการเรียน เป็นตัววัดประสิทธิผลของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบภายในโรงเรียน (Within – school Models) ผลการเรียนรู้อยู่ในรูปของ GPA และความเอาใจใส่ต่อการเรียนของผู้ปกครองของนักเรียนมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการเพิ่มขึ้นของผลการเรียนรู้ทั้งสองด้าน และทั้งสองระดับชั้น (ระดับห้องเรียนและระดับโรงเรียน) ตัวแปรเพศ และเศรษฐกิจของผู้ปกครองนักเรียนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางบวก หรือการเพิ่มพูนขึ้นในคะแนนผลการเรียนของนักเรียนเพียงบางด้าน และบางระดับชั้นในรูปแบบระหว่างโรงเรียน (Between – school Models) พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการเรียนรู้ของบุตรหลาน และบรรยากาศภายในโรงเรียน ชั้นเรียน เศรษฐฐานะและปกติวิสัยการมาเรียน โดยเฉลี่ยของนักเรียนแต่ละโรงเรียน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงคะแนนเฉลี่ยผลการเรียนรู้ทั้ง 2 ระดับชั้น

ดวงสมร กลิ่นเจริญ (2545) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ทุกเขตการศึกษาและกรุงเทพมหานคร ประสิทธิภาพแบ่งออกเป็น 4 ด้านคือ การปรับตัว (Adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Achievement) การบูรณาการ (Integration) และการดำรงค่านิยมขององค์กร (Latency) โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษามีประสิทธิภาพการจัดการศึกษาอยู่ในระดับสูง ตัวแปรบรรยากาศโรงเรียนในปัจจัยด้านโรงเรียน ตัวแปรความคิดสร้างสรรค์ และตัวแปรการบริหาร

ในปัจจุบันผู้บริหาร ตัวแปรความพึงพอใจในการทำงานของครูในปัจจุบันครู มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา และตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา คือ พฤติกรรม การบริหารและความคิดสร้างสรรค์ โดยทำนายประสิทธิผลของโรงเรียนได้ 62 เปอร์เซ็นต์

จากที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่าประสิทธิผลขององค์กรเป็นสิ่งที่ หน่วยงาน องค์กร หรือบุคคล มีความต้องการที่จะบรรลุถึงอย่างมีประสิทธิภาพ แต่การจะบรรลุถึงนั้น จะต้องพิจารณาเป้าหมายที่ตั้งไว้ว่าคืออะไร มากน้อยแค่ไหน เกณฑ์อะไรที่ใช้วัด วัดโดยใคร เพราะฉะนั้นการที่จะบอกว่าบรรลุประสิทธิผลหรือยังก็ขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ประเมินแต่ละคน แต่ละองค์กร ดังนั้นจึงมีนักวิชาการหลาย ๆ คน พยายามที่จะหาเกณฑ์มาวัดความมีประสิทธิภาพขององค์กร แต่ก็ไม่สามารถบอกได้ว่าของใครดีกว่ากัน แต่เกณฑ์เหล่านั้นควรจะขึ้นอยู่กับ การสร้างกฎ กติกา หรือเกณฑ์ที่บุคคลในองค์กรเห็นพ้องต้องกันหรือเป็นเกณฑ์ที่หน่วยงานมีอำนาจระดับบนเป็นผู้กำหนดและสิ่งสำคัญคือการวัดโดยเกณฑ์เหล่านั้น ต้องสอดคล้องกับทฤษฎีที่เหมาะสมในที่นี้ คือ การมองโรงเรียนในทฤษฎีระบบเปิดนั่นเอง

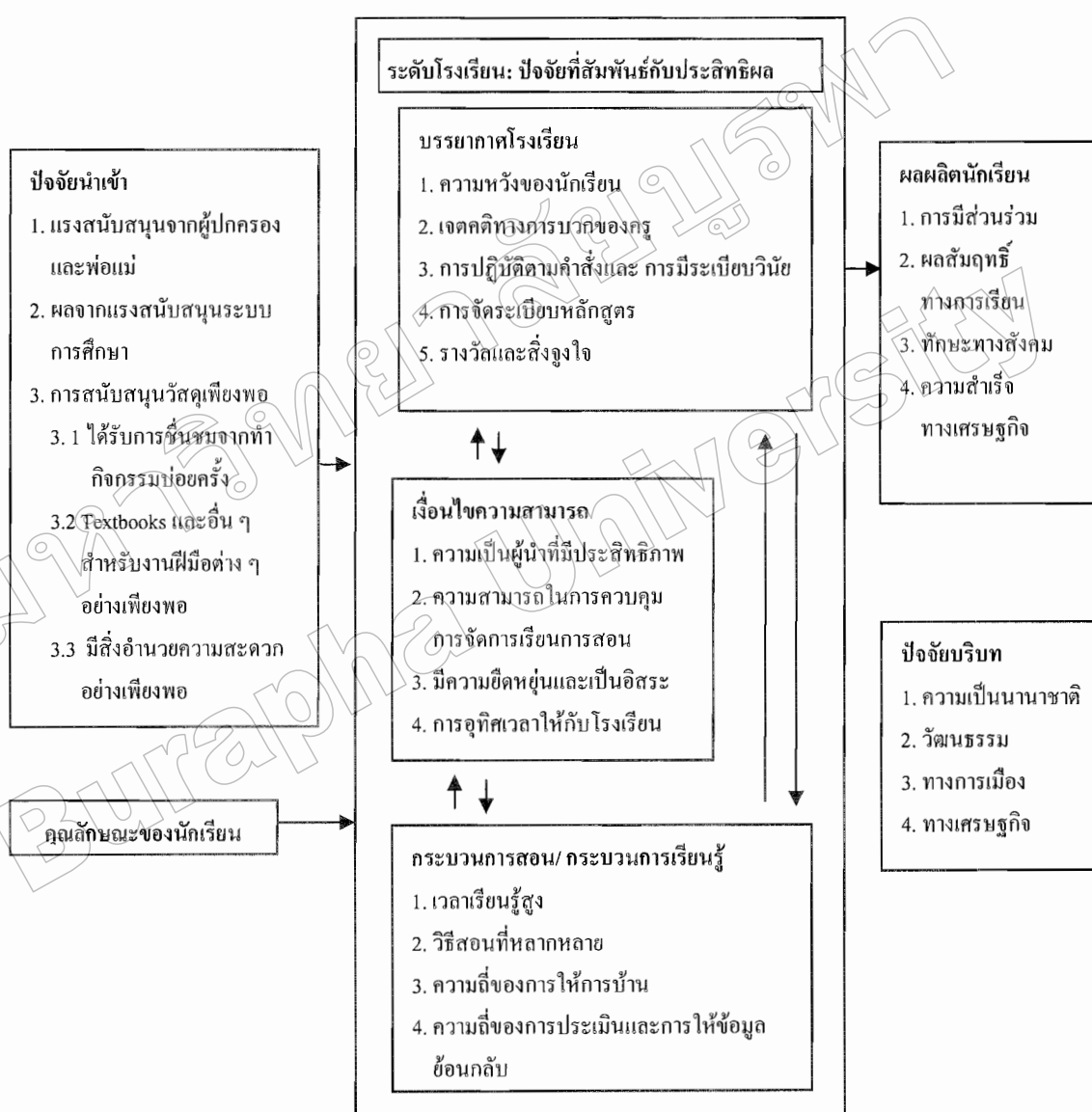
สำหรับประสิทธิผลของ โรงเรียนมักจะวัดที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งในความเป็นจริงควรจะมีการวัดองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย เช่นทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อโรงเรียน คุณภาพชีวิตการทำงานของครู ความพึงพอใจของนักเรียน ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สิ่งหนึ่งที่เป็นข้อจำกัดของการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน คือการที่ไม่สามารถวัดประสิทธิภาพของโรงเรียนได้โดยตรง พร้อม ๆ กับการวัดประสิทธิผลโรงเรียน เพราะโรงเรียนไม่ได้เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ลงทุนในทรัพยากรทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นเงินทุน อาคารสถานที่ หรือการจัดจ้างครูมาทำการสอน การที่จะวัดประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจึงมีการวัดโดยหน่วยงานในระดับนโยบาย

สำหรับการวิจัยนี้ผู้วิจัยวัดประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นผลิต โรงเรียนเชิงวิชาการ (Academic Output) และผลผลิตที่ไม่ใช่วิชาการ (Non – academic Output) โดยบูรณาการแนวคิดของ Van Damme et al. (2002), Bossert (1988) และจากการทำสนทนากลุ่ม (Focus group) และเพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาและบริบท โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโรงเรียน มีผู้ศึกษาวิจัยไว้มากมาย เช่น Mann & Lawrence (1983 cited in Mann, 1989) ได้ศึกษา พบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน ได้แก่ คุณลักษณะและพฤติกรรมของครู คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้บริหาร บรรยากาศ

ในโรงเรียน ในขณะที่ Reid et al. (1988) ได้สังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่ามีหลายประการ เช่น ปัจจัยด้านการบริหารงาน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านโรงเรียน Heneveld (1994, p. 6 cited in Riddel, 2008, p. 48) ได้สรุปกรอบแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนปรากฏดังภาพที่ 2 – 3

ภาพที่ 2 – 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน

ที่มา: Factor Influencing Education Quality and Effectiveness in Developing

Countries a Review of Research (Heneveld, 1994, p. 6 cited in Riddel, 2008, p. 48)

Steers (1977) และประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์ (2540) พบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลขององค์กร ได้แก่ ปัจจัยด้านลักษณะขององค์กร ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านบุคคล และปัจจัยด้านนโยบายบริหารและการปฏิบัติ ขณะที่ Stogdill (1974, p. 13) กล่าวว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์กรมากที่สุดอย่างหนึ่งคือ ผู้นำ เพราะเป็นบุคคลที่เชื่อมสัมพันธ์สมาชิกภายในกลุ่มเข้าด้วยกันและกระตุ้นให้สมาชิกแสดงความสามารถสูงสุดเพื่อสร้างผลงาน สำหรับกมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536), ชิดชนก เชิงเขาว์ และคณะ (2541) ศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านโรงเรียนด้านชีวสังคมของผู้บริหาร ด้านพฤติกรรมกรรมการบริหาร ด้านครูและปัจจัยด้านนักเรียน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน โดยปัจจัยด้านนักเรียนส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนมากที่สุด สำหรับทัศนีย์ พรหมไพจิตร (2541) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาของเยาวชนไทยมุสลิมคือปัจจัยด้านประชากร (เพศชาย และอายุน้อย) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (ผู้ปกครองประกอบอาชีพกรรมกร เป็นผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต และการมีปริมาณผลผลิตต่ำ) ปัจจัยด้านจิตวิทยา (เยาวชนมีเจตคติต่อการเรียน และการคล้อยตามกลุ่มเพื่อน) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (ความไม่สะดวกในการเดินทางจากบ้านมาโรงเรียน)

ในประเด็นนี้ จันทราณี สงวนนาม (2545) สรุปว่า ปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนมีประสิทธิผลมีดังนี้ 1) ภาวะผู้นำและแบบผู้นำของผู้บริหาร 2) การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนของโรงเรียน 3) การเป็นผู้นำทางวิชาการ 4) บรรยากาศของสถานศึกษา 5) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ 6) การใช้อำนาจหน้าที่และการตัดสินใจ 7) ความสามารถในการแก้ปัญหาและการพัฒนางาน 8) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ร่วมงาน 9) ความพึงพอใจในการทำงาน 10) ความสามารถในการยืดหยุ่นต่อสถานการณ์เฉพาะหน้า 11) ประสิทธิภาพทางการบริหาร 12) ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน ปัจจัยเหล่านี้มิได้จัดลำดับความสำคัญจำเป็นมากนักน้อยกว่ากัน แต่ในระบบการบริหารการศึกษาไทย รวมทั้งผลการวิจัยในประเทศสนับสนุนแนวคิดที่ว่า การเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่สุดส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สำหรับ Klausmeier and Goodwin (1968 อ้างถึงใน เพราพรณ เป็ลยงกู๋, 2542, หน้า 177 – 178) ได้เน้นว่าความสำเร็จตามเป้าหมายในการเรียนของผู้เรียนขึ้นอยู่กับปัจจัย 7 ประการคือ

1. ลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ การมีวุฒิภาวะ และมีความสามารถทางสมองที่เหมาะสม มีวุฒิภาวะทางกาย มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน สุขภาพกายและจิตดี
2. ลักษณะของผู้สอน ได้แก่ มีสติปัญญาและความรู้ดี จิตใจดี มีทัศนคติที่ดีต่องาน มีอายุที่เหมาะสม ได้สอนตามความถนัดของตน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ต้องมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดี ใช้วิธีการสอนที่สอดคล้องกับผู้เรียน

4. เนื้อหาวิชาที่สอน มีการจัดลำดับขั้นตอน มีความหมายต่อผู้เรียน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ มีวิชาให้เลือกหลากหลาย

5. ลักษณะทางกายภาพของสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน มีครบถ้วนและทันสมัย

6. ลักษณะของกลุ่มเพื่อน มีจำนวนไม่มากจนเกินไป มีทัศนคติไปทางเดียวกัน มีความสามัคคี และมีผู้นำกลุ่มที่ดี

7. อิทธิพลอื่น ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน (ภายในโรงเรียน ได้แก่หลักสูตร ห้องสมุด หน่วยสนับสนุนการเรียนการสอน ภายนอกห้องเรียน ได้แก่ ครอบครัว สื่อมวลชน สังคม เป็นต้น)

วรารักษ์ วิหคโต (2536) ศึกษาการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของตัวแปรพหุระดับที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การเปรียบเทียบระหว่างเทคนิคโอแอลเอส เซพเพอร์เรท อีเควชัน กับ เทคนิค เอช แอล เอ็ม ผลการศึกษา พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายคือตัวแปรระดับนักเรียน และตัวแปรระดับห้องเรียน ได้แก่ เขavnปัญหาของนักเรียน เจตคติต่อการเรียนคณิตศาสตร์ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และรายได้ของผู้ปกครอง ประสิทธิภาพในการสอน การเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียน ขนาดของโรงเรียน

นิคม นาคอ้าย (2539) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาเทคนิควิธีวิเคราะห์เชิงสาเหตุแบบพหุระดับการประยุกต์ใช้โปรแกรม เอช แอล เอ็ม พบว่า ตัวแปรระดับนักเรียน และตัวแปรระดับห้องเรียน มีผลต่อค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียน ตัวแปรเหล่านั้น ได้แก่ รายได้ของผู้ปกครอง เขavnปัญหา เจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ขนาดของโรงเรียน ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร และคุณภาพการสอนของครู

บุญเรือง ศรีเหรียญ (2542) ศึกษาประสิทธิผลโรงเรียนมัธยมศึกษาด้วยโมเดลลดหลั่นเชิงเส้น พบว่า องค์ประกอบทางการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย ระดับนักเรียน ได้แก่ เพศ ลักษณะครอบครัวของนักเรียน บรรยายาศและสภาพแวดล้อมในบ้านของนักเรียน ความรู้เดิมของนักเรียน ระดับห้องเรียน ได้แก่ ขนาดของห้องเรียน คุณวุฒิของครู ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และประสิทธิภาพในการสอนของครู และ ระดับโรงเรียน ได้แก่ ขนาดของโรงเรียน การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา และประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา และคุณภาพของการใช้หลักสูตร

ราชันย์ บุญธิมา (2542ก) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เอื้อต่อผลสำเร็จของการนำหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ไปปฏิบัติ กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงราย โดยการวิเคราะห์พหุระดับ 3 ระดับคือ ระดับนักเรียน ระดับห้องเรียน และระดับ

โรงเรียน โดยการวิเคราะห์เชิงสาเหตุแบบพหุระดับ (Multilevel Causal Analysis) พบว่า ปัจจัยทั้ง 3 ระดับมีอิทธิพลต่อผลสำเร็จของการนำหลักสูตร ไปปฏิบัติ

พิมพ์อร สดเอี่ยม (2547) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารวิชาการของสาขาวิชาในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันราชภัฏ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยระดับนักศึกษา พบว่า ความรู้พื้นฐานเดิม พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน อายุและความภาคภูมิใจในตนเอง มีอิทธิพลต่อคะแนนเฉลี่ยสะสมของนักศึกษา ปัจจัยระดับห้องเรียน พบว่า แรงจูงใจในการทำงานของอาจารย์ อายุของอาจารย์ และบรรยากาศการเรียนการสอนมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการทำงานของอาจารย์ ปัจจัยระดับสาขาวิชา พบว่า วัฒนธรรมองค์กร ภูมิการศึกษา และกระบวนการบริหารวิชาการของผู้บริหาร มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารวิชาการตามการรับรู้ของผู้บริหาร

ปิตินาย ดันปิติ (2547) ได้วิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีระบบเปิดมีองค์ประกอบ ดังนี้คือ ปัจจัยสภาพแวดล้อม ปัจจัยกระบวนการ ซึ่งแบ่งเป็นระบบย่อย ได้แก่ ระบบย่อยเป้าหมาย ระบบย่อยเทคโนโลยี ระบบย่อยโครงสร้าง ระบบย่อยจิตสังคม ระบบย่อยการจัดการ และผลผลิต แนวคิดการประเมินประสิทธิผลองค์กรใช้ตัวแบบหน้าที่ทางสังคมของ Parsons ผลการวิจัย พบว่าสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสามารถในการปรับตัว ความสามารถในการบรรลุเป้าหมาย ความสามารถในการบูรณาการ และความสามารถในการรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีตัวแปรจำนวน 12 ตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวนประสิทธิผลองค์กรได้ร้อยละ 78 ดังนี้ 1) ระบบย่อยการจัดการ (การควบคุม) 2) ระบบย่อยการจัดการ (การนำ) 3) ระบบย่อยเทคโนโลยี 4) ระบบย่อยการจัดการ (การจัดองค์กร) 5) การจัดทำหลักสูตร 6) ความร่วมมือจากชุมชน 7) ความสามารถของนักเรียน 8) ระบบย่อยโครงสร้าง 9) ความพึงพอใจของวัสดุ อุปกรณ์ 10) ระบบย่อยจิตสังคม 11) ความสามารถของผู้บริหาร และ 12) ระบบย่อยเป้าหมาย

นิพนธ์ วรรณเวช (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันราชภัฏ พบว่า 1) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันราชภัฏตามการประเมินของผู้บริหาร มี 5 ปัจจัย คือ ระดับการศึกษาของผู้บริหาร สภาพทางกายภาพ การบริหารหลักสูตรพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงาน พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งสัมพันธ์ สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาระดับ

บัณฑิตศึกษาของสถาบันราชภัฏอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษามี 4 ปัจจัย เรียงลำดับดังนี้ การบริหารหลักสูตร พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงาน สภาพทางกายภาพ และระดับการศึกษาของผู้บริหาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สำหรับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการศึกษาตามการประเมินของอาจารย์มี 6 ปัจจัย ดังนี้ ความพึงพอใจในงาน การได้รับการสนับสนุนทางสังคม ความสามัคคีของอาจารย์ พฤติกรรมการเรียนรู้ พฤติกรรมสังคมกลุ่มเพื่อน และความพร้อมของนักศึกษา สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามการประเมินของอาจารย์มี 3 ปัจจัย เรียงลำดับดังนี้ ความพร้อมของนักศึกษา ความสามัคคีของอาจารย์และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมของอาจารย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสามารถพยากรณ์ประสิทธิผลการจัดการศึกษาได้ร้อยละ 58.40

สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์ (2549) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงพหุระดับที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของโรงเรียน ค้นหาปัจจัยระดับนักเรียน ระดับห้องเรียน และระดับโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน และสร้างรูปแบบเชิงสาเหตุแบบพหุระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีปัจจัยระดับนักเรียนประกอบด้วย 1) ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง 2) ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง 3) คุณภาพชีวิตด้านครอบครัวในเมืองของนักเรียน 4) พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน และ 5) พฤติกรรมการเรียนพิเศษ ปัจจัยระดับห้องเรียนประกอบด้วย 1) อายุของครูอาจารย์ 2) วุฒิการศึกษาของครู 3) ประสบการณ์การสอนของครู 4) คุณภาพชีวิตด้านชีวิตในเมืองของครู 5) การได้รับการสนับสนุนทางสังคมของครู 6) พฤติกรรมการสอนของครู และ 7) คุณภาพการสอนของครู ปัจจัยระดับโรงเรียน ประกอบด้วย 1) อายุของผู้บริหารโรงเรียน 2) วุฒิการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน 3) ประสบการณ์การบริหารโรงเรียน 4) วัฒนธรรมโรงเรียน 5) ความเป็นผู้นำทางวิชาการ และ 6) พฤติกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลง โดยมีประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นตัวแปรตามในระดับนักเรียน ประกอบด้วย 1) คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 3) ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบของนักเรียน ระดับห้องเรียน ประกอบด้วย ความพึงพอใจในการทำงานของครู และในระดับโรงเรียน ประกอบด้วย ความสามารถในการพัฒนาปรับเปลี่ยนโรงเรียนเข้ากับสภาพแวดล้อม ผลการศึกษา พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูงปัจจัยระดับนักเรียน พบว่า พฤติกรรมการเรียนรู้

ของนักเรียนมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปัจจัยระดับห้องเรียน พบว่า พฤติกรรมการสอนของครู วุฒิการศึกษาของครู และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมของครู มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และความพึงพอใจในงานของครู สำหรับปัจจัยระดับโรงเรียน พบว่า ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนและ วุฒิการศึกษาของครูมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและ ความพึงพอใจในงานของครู ส่วนพฤติกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร โรงเรียน มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความพึงพอใจในงานของครูและความสามารถในการพัฒนา ปรับเปลี่ยนโรงเรียนเข้ากับสภาพแวดล้อม

ธวัช กรุดมณี (2550) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตั้งกวดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ระดับปัจจัยของโรงเรียนทั้งระดับบุคคล ระดับกลุ่มและระดับองค์กรอยู่ในระดับมาก ทุกระดับ ส่วนประสิทธิผลองค์กรของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก ทั้ง 4 ด้าน คือ ความสามารถในการผลิต ความมีประสิทธิภาพการรักษาสภาพองค์กร และความพึงพอใจต่อองค์กร เมื่อพิจารณา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนในภาพรวม พบว่า ปัจจัยระดับองค์กรส่งผล ต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนสามารถอธิบายความแปรปรวนประสิทธิผลขององค์กร ได้ร้อยละ 71.30 และในระดับบุคคลมี 2 ตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวนประสิทธิผล องค์กรได้ร้อยละ 38.10 คือ แรงจูงใจในการทำงานและการมุ่งมั่นผลงาน ในระดับกลุ่มมี 3 ตัวแปร ที่สามารถอธิบายความแปรปรวนประสิทธิผลองค์กรได้ร้อยละ 58.50 คือ การตัดสินใจ ภาวะผู้นำ และการสื่อสาร ในระดับองค์กรมี 4 ตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผล องค์กรได้ร้อยละ 72.40 คือความสัมพันธ์กับชุมชน โครงสร้างองค์กร นโยบายและการปฏิบัติ และ ทรัพยากรและเทคโนโลยี

เบญจวรรณ ศรีมารุต (2551) ได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล ของบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงบรรยาย ใช้กรอบแนวคิดหลัก ของนักการศึกษา Steers and Robbins ในการกำหนดกลุ่มปัจจัยและองค์ประกอบประสิทธิผล ของ Hoy and Miskel เพื่อวัดประสิทธิผลของบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยสรุป ได้ว่า ประสิทธิผลของบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน โดยในด้าน ความสามารถในการรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรมมีประสิทธิผลสูงสุด รองลงมา คือ ความสามารถในการบูรณาการ ความสามารถในการบรรลุเป้าหมาย และความสามารถในการปรับตัว ตามลำดับ เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยรวมทั้ง 4 ปัจจัย สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลได้ 96% และเมื่อพิจารณาแต่ละปัจจัย พบว่า ปัจจัยระดับ

ปัจเจกบุคคล สามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลของบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมากที่สุด ร้อยละ 48.40 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยระดับกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ปัจจัยระดับองค์กร และปัจจัยระดับสภาพแวดล้อม สามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลของบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏได้ ร้อยละ 32.90, 6.20 และ 4.70 ตามลำดับ

นฤทธิ์ แสงสุขสว่าง (2552) ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์กรของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์กรของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของขนาดและทิศทางของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์กรของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ตัวแปรอิสระประกอบด้วย ปัจจัยลักษณะองค์กร ปัจจัยลักษณะสภาพแวดล้อม ปัจจัยลักษณะบุคคล ปัจจัยลักษณะนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ ส่วนตัวแปรตามประกอบด้วย ประสิทธิผลองค์กรของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร คือ การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การบรรลุเป้าหมาย การบูรณาการ การรักษาแบบแผนวัฒนธรรมองค์กร ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลองค์กรของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน โดยด้านความสามารถในการรักษาแบบแผนวัฒนธรรมมีประสิทธิผลสูงสุด รองลงมาคือด้านความสามารถในการบรรลุเป้าหมาย ด้านความสามารถในการบูรณาการ และด้านความสามารถในการปรับตัว ตามลำดับ ปัจจัย ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์กรของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมทั้ง 4 ปัจจัย สามารถทำนายประสิทธิผลได้ร้อยละ 99.70 ปัจจัยระดับบุคคลสามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมากที่สุดร้อยละ 99.30 รองลงมาได้แก่ปัจจัยระดับนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ ปัจจัยระดับสภาพแวดล้อมและปัจจัยระดับองค์กรตามลำดับ

จากการศึกษารายงานผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลองค์กร พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับประสิทธิผลองค์กร เช่น ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกล้วนแต่ส่งผลให้เกิดประสิทธิผลองค์กรทั้งสิ้น นอกจากนี้ปัจจัยด้านครูผู้สอนก็เป็นปัจจัยที่สำคัญ หากครูทำงานด้วยความพึงพอใจและได้รับการสนับสนุนที่ดีจากผู้ร่วมงานและผู้บริหารจะทำให้ครูเกิดกำลังใจในการทำงาน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อตัวผู้เรียน สำหรับผู้เรียนก็เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ระบุว่าจัดการเรียนการสอนให้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาก็นับว่ามีความสำคัญต่อประสิทธิผลขององค์กร จากการรายงานการวิจัยพบว่า ผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำ นอกจากนี้จะต้องแสดงบทบาทและหน้าที่ให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุด จึงจะสามารถนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ รวมทั้งมีความสามารถในการปรับตัว ตลอดจนมีการบูรณาการ และคงสภาพความสมบูรณ์ของระบบค่านิยมขององค์กรให้นานที่สุด จากการทบทวนวรรณกรรม และการสังเคราะห์งานเชิงบูรณาการ

เกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์กร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโรงเรียนตามตัวแปรตามที่สังเคราะห์ได้และใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนดปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลตามแนวคิดของ Steers (1977) 4 ประการ ได้แก่ 1) ลักษณะขององค์กร 2) ลักษณะสภาพแวดล้อม 3) ลักษณะบุคคล และ 4) นโยบายการบริหารและการปฏิบัติ บุรณาการกับแนวคิดของ Hoy and Miskel (2001) เนื่องจากโรงเรียนซึ่งเป็นองค์กรทางการศึกษาที่มีองค์ประกอบและโครงสร้างเป็นระดับชั้นลดหลั่นสอดแทรก คือ นักเรียนถูกจัดให้อยู่รวมกันเป็นห้องเรียน ห้องเรียนถูกจัดรวมอยู่ในโรงเรียน และจากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลและเกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโรงเรียนมีลักษณะเป็นแบบพหุระดับ มีความสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าระดับนักเรียน ระดับชั้นเรียน และระดับโรงเรียน สามารถจำแนกดังตารางที่ 2 – 3

ตารางที่ 2 – 3 ผลการวิเคราะห์และสรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ปัจจัย	Mann (1989)	Heneveld (1994)	วารสารณ วิหคโต (2536)	นิคม นาคชัย (2539)	เพราพรณ เป็ลยงู (2542)	จันทราณี สงวนนาม (2533)	พิชชนก เจริญ และคณะ (2541)	กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536)	ศราวุฒิ อีบรอฮีม (2550)	พิมพ์พร สดเอี่ยม (2547)	สุวัฒน์ วิวัฒน์นามนท์ (2549)	นริศ สวัสดิ์ (2550)	ถาวร แสนเอียด (2550)	บุญเรือง ศรีทรัพย์ (2542)	นิพนธ์ วรรณเวช (2548)	ธวัช กรดณี (2550)
ระดับนักเรียน																
ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง										✓	✓		✓			
จำนวนพี่น้องในครอบครัว													✓			
รายได้ของผู้ปกครอง			✓											✓		
การเอาใจใส่ของผู้ปกครอง																
ต่อการเรียน	✓												✓			
ฐานะทางเศรษฐกิจ																
ของผู้ปกครอง				✓							✓			✓		
คุณภาพของนักเรียน	✓										✓					
พฤติกรรมการเรียนรู้																
ของนักเรียน	✓							✓	✓	✓	✓		✓			
พฤติกรรมการเรียนพิเศษ											✓					

ตารางที่ 2-3 (ต่อ)

ปัจจัย	Mann (1989)	Heneveld (1994)	วราภรณ์ วิหคโต (2536)	นิคม นาคอัย (2539)	เพราพรรณ เปลี่ยนภู (2542)	จันทร์ สวงนาม (2533)	พิชชนก เชิงขาว และคณะ (2541)	กมลวรรณ พยานิสิริ (2536)	ศราวุฒิ อีบรอเฮ็ม (2550)	พิมพ์พร สดเยี่ยม (2547)	สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์ (2549)	นริศ สวัสดิ์ (2550)	ถาวร เส้นเอียด 2550)	บุญเรือง ศรีทรัพย์ (2542)	นิพนธ์ วรรณเวช (2548)	รัช กรดมณี (2550)
ความรู้พื้นฐานเดิม ของนักเรียน										✓				✓		
แรงจูงใจและเจตคติ ต่อการเรียน			✓	✓												
วุฒิภาวะของผู้เรียน					✓					✓						
เขาว่าปัญหาผู้เรียน			✓	✓	✓											
บรรยากาศสภาพแวดล้อม ภายในบ้าน														✓		
ระดับห้องเรียน																
การได้รับการสนับสนุน ทางสังคมของครูอาจารย์											✓					
บรรยากาศในชั้นเรียน		✓								✓			✓			
แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของครู		✓								✓						
พฤติกรรมการสอน ของครู อาจารย์		✓	✓								✓		✓			
คุณภาพการสอน ของครูอาจารย์		✓		✓	✓						✓		✓			
คุณภาพชีวิตการทำงาน ของครู อาจารย์		✓			✓						✓		✓			
ชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์												✓				
เจตคติต่อวิชาชีพครู		✓										✓				
เจตคติต่อโรงเรียน												✓				

ตารางที่ 2-3 (ต่อ)

ปัจจัย	Mann (1989)	Heneveld (1994)	วรากรณ์ วิหคโต (2536)	นิคม นาค้าย (2539)	เพราพรหม เปลี่ยนภู (2542)	จันทร์ณี สงวนนาม (2533)	จิตชนก หิงขาว และคณะ (2541)	กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536)	ศราวุฒิ อีบรอเฮ็ม (2550)	พิมพ์อร สดเยี่ยม (2547)	ผู้พัฒน วิวัฒน์นันท์ (2549)	นริศ สวัสดิ์ (2550)	ถาวร เสนียด ๒ (2550)	บุญเรือง ศรีทรัพย์ (2542)	นิพนธ์ วารณวาท (2548)	รัชช กรตมณี (2550)
คุณลักษณะชีวสังคม																
ของครู คือวุฒิและ																
ประสบการณ์การสอน		✓	✓		✓						✓	✓		✓		
ขนาดห้องเรียน															✓	
ความสัมพันธ์ระหว่าง																
นักเรียนกับนักเรียน														✓		
ระดับโรงเรียน																
ภาวะความเป็นผู้นำ																
ของผู้บริหาร			✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓	✓		✓	✓
ปัจจัยพฤติกรรมการบริหาร						✓	✓	✓			✓				✓	
บรรยากาศโรงเรียน	✓					✓			✓				✓			
ความพึงพอใจ																
ในการบริหารงาน						✓										
คุณลักษณะชีวสังคม																
ของผู้บริหาร คือ อายุ																
วุฒิการศึกษา และ																
ประสบการณ์						✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓	
วัฒนธรรมโรงเรียน										✓	✓	✓				
ขนาดโรงเรียน												✓		✓		
เป้าหมายของโรงเรียน						✓						✓				
จำนวนครูในโรงเรียน													✓			